

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha

Herausgeber: Societad Retorumantscha

Band: 110 (1997)

Artikel: La buna Nova da Nossegnar suainter igl sontg apostal Marcus :
vieult'agl rumantsch da la Sutselva antras dr. Giuseppe Gangale

Autor: Tanner-Herter, Ursi

DOI: <https://doi.org/10.5169/seals-236287>

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 15.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

La bùna Nova da Nossegnar suainter igl sontg apostal Marcus

vieult'agl rumàntsch da la Sutselva antras dr. Giuseppe Gangale

1 L'antscheata da la bùna Nova¹⁾ da Jesus Cristus. ²Sco'gl stat scret agl cudesch digl Profet Jesaia: «Varda, jou tarmet igl mieus surviaint oravànt a tgei, quel ca vean a samtgear la veia.» ³Egna vusch d'egn clamadar talùna ord igl disiart: «Luyât la veia digl Segnar, angulivat las si's sendas!» [⁴Igl Gion batageava agl disiart a pardayeava igl batten sen fundamaint da la vieulta digls cors pigl pardunamaint digls putgieus.]²⁾ ⁵Igl antiar piaval digls Giudieus e lu ieu or tiar el, a tut quels da Jerusalem han lu sascho batagear dad el an l'aua digl Jordan, anaquella c'i sandriclavan digls lur putgieus. ⁶Igl Gion eara vastgieu cun palegna da camel, a veva lieu anturn egna tschenta da tgirom. ⁷Ad el magleava zaleps alu meal salvatg ⁸ad ha pardayo ad ha getg: «Suaintar me e egn ca e ple fearm c'jou, a jou sund betga vangiant da sasgubar a snuar la curegia digls seas calzers. Jou ve batagieu vus cun aua, mo el vean a batagear vus cugl Spiart sontg.» ⁹Igl ha sado digls ezs gis ca Jesus e vagnieu or da Nazaret an Galileia ad ha sascho batagear digl Gion all'aua digl Jordan. ¹⁰Dalunga ca'l e vagnieu ord l'aua, ha'l vieu igl tschial a safendar ad igl Spiart sontg e, sco'gna tuba vagnieu sen el. ¹¹Alusch ha egna vusch clamò giou da tschial: «Tei es igl mieus tgear feagl, veda te veiou plascher.» ¹²Betga gi[tg] suaintar ha'l igl Spiart³⁾ catscho el agl disiart. ¹³Ad el e sto agl disiart curànta gis sut igl ampruvmaint digl giaval, ad el fova tigls biastgs salvadis ad igls àngals survevan ad el. ¹⁴Cur ch'igl Gion e vagnieu paglieu, e Jesus vagnieu an Galileia a feva a saver la bùna Nova da Nossegnar⁴⁾. ¹⁵A geva: «Igl tains e rivo ad igl Raginaival da Nossegnar e datier. Sandriclat a cartet ved la Bùna

¹⁾ Gangale scriva «bùna Nova» (1,1; 1,14; 10,29; 13,10). «Evangeli» (8,35) near «Bùna Nova» (1,15; 14,9; 16,15).

²⁾ Vears 4 mánca. Jou ve prieu igl text da la spunida agl «Figliet da la Sutselva» (Casa Paterna digls 26-06-1944).

³⁾ Cun la scripziùn grànda vut igl spunider sutastrihear c'igl satracta digl Spiert sontg.

⁴⁾ Anstagl da «Dieus» scriva Gangale savens «Nossegnar», quegl para easser par el egn sinonim.

Nova.» ¹⁶ A dantànt ca'l passava vei sper igl leig da Galileia, ha'l vieu Schamùn, ad igl sieus frar Draia, ca fargevan or la ret, partge c'i fovan pastgeadors. ¹⁷ A Jesus ha getg ad els: «Savundat me, jou vi schar davan-
tar vus pastgeadors da glied.» ¹⁸ A dalùnga hani banduno lur ret ad en savundos agli. ¹⁹ A cur ca'l e ieu ampo ple lieunsch, scha ha'l el vieu Giatgan, igl feigl digl Zabadeus, alu igl Gion, igl sieus frar; els cuntscha-
van lur rets. ²⁰ Aluscha ha el clamo natiar els, ad igls ezs han scho star lur bab alla bartga anzemmal cugls fumegls ad en savundos a Jesus. ²¹ Ad en ieus ve Cafarnaum, a dalùnga e'l el ieu egn gi da Sabat alla Si-
nagoga, ad ha antschiat a mussar. ²² Ad i sasmarvagleavan daquegl ca'l mussava, parquegl ca'l mussava sco egn c'ha pussànza, a betga sco'gls scarvants.⁵⁾ ²³ A qua fova an lur baselgia⁶⁾ egn carstgàn ca veva igl nosch, a lez ha do egn bregl ad ha clamo: ²⁴ «Tge veiou da far cun te, Jesus da Nazaret, es tei vagnieu par smarschantar nus? Jou se, tgi ca tei es, tei es igl Sontg da Deus.» ²⁵ Alura ha Jesus smanatscho ad el ad ha getg: «Te cieus a bandùna el.» ²⁶ Aluscha ha igl Spiart malmund siglianto que um veiana, alura ha'l sgarpagieu cun vusch [dad] òlta, alusch ha'l banduno el. ²⁷ Alura han tuts sasmarvagliu ad han parquegl ruschano l'egn cun l'otar ad han getg: «Tge e quegl? Egn nof mussamaint plagn pussànza, el camunda igls spiarts malschubars a quels fan parcamund ad el.» ²⁸ Ad igl num dad el e vagnieu daraso tras l'antiara teara da Galileia. ²⁹ A dalùnga c'i en vagnieus ord la baselgia⁷⁾, eni ieus an tgea digl Schamùn, a digl Draia cuagl Giatgan alur cuagl Gion. ³⁰ La sira digl Schamùn veva feavras a schascheva, a dalùnga hani fatg a saver egl ad el. ³¹ Alusch e'l ieu vetiar ad ha tschifo ella pigl mèn, ad ha drizzo sei ella, a las fevras han sapidimo, ad ella ha lu mess a mesa par els. ³² Cur c'i e sto sera, ad igl sulegl e ieu darandieu, hani redetg tiar el tut igls malsàn a tut igls tamanos. ³³ Ad igl antiar martgieu veva saraspo avànt igl esch. ³⁴ Alura ha'l madayo blears cun datutasorts malsognas, ad el ha saglianto or

⁵⁾ Pigls sculos c'ancanuschan las scartiras porscha Gangale difaraintas spunidas: «sg: sculoscartira / pl: sculosscartira» (2,6; 12,28; 12,32; 15,1), sg: «sculoscartira» / -pl: «sculosscartiras» (2,16; 10,33; 12,35; 12,38; 14,1; 14,43; 14,53; 15,31) a «mussascartiras» (3,22; 7,1; 7,5; 8,31; 9,11; 9,14; (9,16); 11,18; 11,27).

⁶⁾ «Baselgia» anstagl da «sinagoga» ear 1,23; 1,29; 14,49 pigl grec «hierón» (santuari); 14,58 pigl grec «naós» (taimpel). La madema tendenza d'actualisar palainta la spunida da «sabat» cun «dumeingia». Varda remartga 12.

⁷⁾ Varda remartga 6

blears dimùnis, mo el scumandava ad els da bagliafar or anzatge, partge c'igls dimùnis ancunaschevan dalùnga el. ³⁵ A l'alva da la damàn, igl fova ànc stgiraglias, e'l el lavo, ad e ieu ordvart an egn lia[c] banduno a tscha ha'l el ruyo. ³⁶ Ad igl Schamùn ad igls seas cumpogns han saguto el. ³⁷ Ad i han cato el ad han getg ad el: «Tut antscheartga te.» ³⁸ El ha ruschano tiar els: «Lagn ir otro agls lia[c]s da fiara, c'en datiar da tscha, par c'jou setgi pardayâr cùvei, parquegl sund'jou vagnieu.» ³⁹ Ad el nava anturn par l'antiara Galileia e pardayâva a sagliantava or igls dimùnis. ⁴⁰ Ad egn malsàn da biamal e vagnieu a ruyànt, ad ha safiars an schanuglias ad ha getg: «Scha ti vol, scha sas ansaranar me.» ⁴¹ Jesus ha saprieu putgieu dad el, alura ha'l standieu or igl mèn ad ha getg: «Jou vi egl, via schubar.» ⁴² Anaquella e la malsogna guntgida giou dad el, ad el e vagnieu furbieu digl biamal. ⁴³ Ad el ha smanatscho fetg da ratschiart ad tschel, ad ha do camund ca'l degi ir davent, ⁴⁴ ad ha bagliafo ascheia cun el: «Varda da gir nut, a nign! Va ànz tigls prears a dri [radi] ad els par pardetgas las unfrendas c'igl Mosas ha cumando parveia da la ti'furbida!» ⁴⁵ Mo lez e ieu davent ad ha antschiart a bagliafar or la tgossa ascheia ca Jesus ha betga ple dastgieu saschar ver agl martgieu, el steva ordafora agls lia[c]s disiarts, ad i vagnevan datut igls màns na tiar el.

2 A suaintar dus gis e' el ieu or agn Cafernaum, a la gliud ha udieu ca'l segi puspe tscha ad a tgea. ² Bagn speart ha saraspo puspe blear pieval c'i vevan strusch plaz gnànc avànt tgea, ad el pardayâva ad els igl pled. ³ A tscha vagnevan quatter ca radigevan egn um c'eara schiro. ⁴ A cun quegl c'i rivavan betga tier el, parveia digl pieval, han els scurvato igl tetg da la tgea nou ca'l eara, ad han scho ir giou igl litg cugl malzàn tier el. ⁵ A cur ca Jesus ha vieu la cardiantscha dad els, ha'l getg agli schiro: «Fegl, igls tieus putgieus en pardunos (a tgei).» ⁶ Ad igl fova tscha varsaquànts sculoscartira⁸⁾ ca stevan an piazza a stuptgeavan an lur cors: ⁷ «Sco⁹⁾ bagliaffa'l quel daquegl encùntar Nossegner? Tgi e bün

⁸⁾ Varda remartga 5.

⁹⁾ Gangale fa nigra difarentzga trànter «co» a «sco»; el scriva ear «sco», sch'ign duess savund gramatica scriver «co» (2,7; 3,6; 3,23; 4,13; 4,27; 4,40; 5,9; 8,21; 11,18; 12,35; 12,37; 14,1). Oz e ear agls oters idioms da constatar ca quella difarentzga e par svanir. Igl para ca quegl e bi sto igl cass digls ons 40/50.

da pardunar putgieus otar ca Dieus sulet?»⁸ Jesus ha dalùnga sancurschieu agl sieus spiart c'i tartgeavan ascheia trànter els, ad ha getg ad els: «Tge tartgeas vus aintan voss cors?»⁹ Tge e ple leaf da gir agli strubtgieu: 'a tgei en igls teas putgieus pardunos', nedar: 'leava sei, prenda tieus litg a va?'¹⁰ Dantànt, par ca's saveias c'igl feagl digl carstgàn ha la pussànza da pardunar igls putgieus sen teara», ad anaquella e'l el savieult ad ha getg agli schiro: ¹¹«Jou gitg a tgei: leava sei, prenda tieus litg a va a tgea.»¹² Dalùnga e'l el lavo sei, ha prieu igl sieus litg, ad e ieu oravànt a tuts, anzumma ca tuts earan surstos ad han ludo Dieus ad han getg: «Daquegl vainsa nus ànc mena vieu.»¹³ Ad el e ieu or puspe sper la mar, a tut igl pieval ca cureva tiar el, ad el c'antruvidava els.¹⁴ A tocca ca'l nava pli anavànt ha'l el vieu igl Levi, igl feagl digl Alfeus c'eara tschanto par trer aint las taglias, ad el ha getg ad el: «Via cun me», a lez e lavo sei ad ha savundo ad el.¹⁵ A dantànt ca'l saseva a mesa tigl Levi, scha ha'gl sado c'i han prieu piazza ansemmal cun el a cugls seas giufnals, blears anguladars a putgeadars, partge ca daquels earigl blears ca fovan savundos ad el.¹⁶ Cur ch'igls sculosscartiras¹⁰⁾ trànter els han vieu ca'l mágleava cugls putgeadars a cugls anguladers, lura hani fatg unvearz aglis giufnals.¹⁷ «Partge beva'l a maglia'l ansemmal cugls angonaders a putgeadars?» Cur ca Jesus ha udieu quegl, ha'l getg ad els: «Igl sàns drovan nign mieadi, mobagn igls malzàns. Jou sund vagnieu par spindrar igls putgeadars a betga [quels ca en sco igl soda].»¹¹⁾¹⁸ Ad igls giufnals digl Gion igl Batageadar a digls Farisears giginavan blear, ad i en vagnieus ad han getg ad el. «Partge c'igls giufnals digl Gion a digls Farisears gigeann ad igls teas betga.»¹⁹ Sen quegl ha Jesus getg ad els: «Sco san igls nozadurs giginar toccan c'igl spus e tràntar els? Toccan c'igl spus e tràntar els, sani betga giginar. –²⁰ Igl vean a vagnir egn tains noua c'igl spus vean prieu davent dad els, alura vinni a giginar que gi.²¹ Nign ca cusa egn scrotta da ponn nof sen egn ragl vigl, partge ca la scrotta stgarp da davent da la raglia viglia ad igl stgarp vean me ànc mendar.²² Nign ca svida aint vegn giuvan agn udars vigls, schiglioc schlupainta igl vegn giuvan igls udars vigls a quels van an tocca [ign sto mettar aint vegn giuvan agn udars nofs.]»²³ Alusch ha'gl

¹⁰⁾ Varda remartga 5.

¹¹⁾ La construcziùn e betga finida, ella tgala cugls plets: «a betg igls». La varsiùn digl Figliet porscha: «a betga quels ca en sco igl soda» (CP digls 06-07-1944).

sado ca'l e ieu las dumeingias¹²⁾ tras la meas da garneztga, a nànd han igls giuvnals antschiat a trer or speias. ²⁴ Ad igls Farisears han getg agli: «Vezzas, tge ch'igls teas giufnals fan la dumeingia¹³⁾ daquegl c'ign dastga betga.» ²⁵ Alura ha'l el do sesur: «Ves vus piglver menna ligieu tge ch'igl David ha fatg cur ca'l e vagnieu agn basegns ed ha gieu fom, a tut quels ca fovan cun el? ²⁶ Cur c'el, digl tains digl òltprear Abjatar, e ieu alla tgea da Dieus ad ha maglieu igls pàns da la purschida, ca nign dastgeava maglear otar c'igls prears, ad el ha do digls ezs ear agli cumpagneia?» ²⁷ Ad el ha getg ad els: «La dumeingia¹⁴⁾ e fatga pigl carstgàn, betga igl carstgàn par la dumeingia.» ²⁸ Parquegl e'l el igl fegl da Nossegnar, ear Segnar da la dumeingia¹⁵⁾.»

3 Lu e'l el puspe ieu alla Sinagoga, a tscha fova egn um cun mort giou egn màn. ² Ad els fevan adatg sen Jesus, scha el gureschi quel segl gi da Sabbat, par c'i possian tgisar el. ³ Qua ha'l el getg tigl carstgàn cugl màn mort giou: «Via na qua!» ⁴ Luscha ha'l amparo agli piaval: «Egl lubieu da far digl bian, nedar digl mal [d]igls Sabbats? da spindrar la vetta d'egn carstgàn nedar digl mazar?» Mo els taschevan cieù. ⁵ Lura e sto Jesus palputgieu da la direztga da lur cors ad ha vurdo da vilo anturn sen els, ad ha detg agli carstgàn: «Stenda or igl màn», ad el igl ha standieu or ad igl sieus màn e sto puspe sà. ⁶ Sensur en igls Farisears ieus or ad han dalùnga salvo cunzegl ancùntar el, anzemmal cugls amitgs dad Herodas, sco¹⁶⁾ c'i pudess[i]an far ir a peardar el. ⁷ Mo Jesus cugls seas giufnals ha puspe saratraig or ancùntar igl leig, ad egn magliatg gliued or da Galilea ha savundo ad el, ad ear daquels da Judeia. ⁸ Alu da Jerusalem, alu da tschella vart digl Jordan, da Tyrus a da Sidogna vagnevan runadas gliued tiar el, partge c'i vevan udieu a batarlànt da las tgossas dad el a da las ovras ca'l fetschi. ⁹ Aluscha ha'l el do camund aglis giufnals: «Luyat egnà bartga parve digl piaval, par ca lez [sa]squetschi betga megna blear [sen me].» ¹⁰ Partge ca'l gureva blears,

¹²⁾ Anstagl da «sabat» scriva Gangale «dumeingia» (2,23; 2,24; 2,27; 2,28), 14, 1 schizùnd par «Pascha». Varda remartga 6.

¹³⁾ Varda remartga 12.

¹⁴⁾ Varda remartga 12.

¹⁵⁾ Varda remartga 12.

¹⁶⁾ Varda remartga 9.

a tgi ca veva malsognas sastumplava vei ancùntar el, par tutgâr aint el. ¹¹ Ad igls spiarts noschs safar[g]evan giou sen teara, cur c'els vazevan el a brigleavan: «Tei es igl figl da Dieus.» ¹² Ad el ha scumando daratschiart aglis da far adaveart [el] egl. ¹³ Aluscha e'l el ieu senzum la mantogna, ad ha clamo natiar tgi c'ha plaschieu ad el, a quels en vagnieus tiar el. ¹⁴ Ad el ha ligieu or dudiesch dad els, ca degian star cun el, par ca'l setgi igls tarmettar or da pardayar la bûna Nova. ¹⁵ Alur cun la pussânza da catschar or igls dimûnis or digls tamanos. ¹⁶ Ad ascheia ha'l el urdano quels dudiesch. Ad el ha do agli Schamûn igl num da Peadar. ¹⁷ Dantânt c'agli Giatgan, igl feagl digl Zebadeus, alur agli Gion igl frar digl Giatgan, ha'l el do igl num da Boanerges, que vut gir sen Rumântsch 'igls fegls digl tûn'. ¹⁸ Ad igls otars fovan: Igl Draia, alu igl Flip, alu igl Baltarmieu, alu igl Matieu, alu igl Tumasch, alu igl Giatgan, igl feagl d'Alfeus, alu igl Tadeus, alu igl Schamûn da Cana. ¹⁹ Alu igl Judas Iscariot, quel c'ha tgisio el. ²⁰ Alura eni vagnieus an egnâ tgea, ad igl piaval ha satuscho aschi fetg anturn els, c'i savevan gnânc maglear igl pân. ²¹ A cur c'igls paraints da Jesus han udieu daquel, eni ieus or par rabaglear el cun els, partge c'i targeavan: «el e gea vagnieu ordasenn.» ²² Dantânt gevni igls mussascartiras¹⁷⁾, quels ca fovan vagnieus giou da Jerusalem: «Quegl ha piglver igl Beelsebul aintan sasez. Cugl agid digl parsura digls dimûnis sagliainta'l el or igls dimûnis.» ²³ Aluscha ha el clamo natiar els ad ha getg an sumeglias: «Sco¹⁸⁾ sa egn giaval catschar or egn otar? ²⁴ Cur c'egn raginaval e sparglieu, lu sa que raginaval betga star. ²⁵ A cur c'egna tgea e fessa, lura sa'la betga star sedretg. ²⁶ A sch'igl giaval e sto sei ancùntar sasez, ad e malparegna cun sasez, lura sa'l el betga ple vivar, mobagn scha lu e'gl fegn cun el. ²⁷ A nign po rumpar aint an egnâ tgea d'egn ferm ad angular la si'roba nun ca'l leyi avânt que ferm par lura sblutar la si'tgea. ²⁸ Piglver, piglver jou gitg a vus: tut igls putgieus vignan pardunos aglis fegls digls carstgâns, ad ear tut igls schlomms, tânts c'i vegnan a gir. ²⁹ Mo tgi ca schlomma agli spiart sontg, quel ha par adigna nign pardûn, mobagn rûna suaintar egn putgieu par asaimpar.» ³⁰ Ascheia bagliafava'l parquegl c'i vevan getg ca'l vegi aint igl spiart malmund. ³¹ Lura eni vagnieus la si'mamma ad igls seas fardagliûns, ad i en stos eris lior, ad han tarmess anzatgi par cla-

¹⁷⁾ Varda remartga 5.

¹⁸⁾ Varda remartga 9.

mar el. ³²Ad anturn el earan bleariras piaval. Quels han getg agli: «Varda la ti'mamma alu igls frars alu las soras lior, ca danquiearan te.» ³³Ad el ha do sesur ad ha getg: «Tgi e la mi'mamma, a tgi en igls meas fardagliùns?» ³⁴Aluscha ha'l el vurdo sen quels ca stevan an rudi anturn el, ad ha getg: «Vurdat, quegl qua e la mi'mamma, ad igls fardagliùns. ³⁵Tgi ca fa parcamund a Dieus, quel e mieus frar, mi'sora a mi'mamma.»

4 Lura ha el puspe antschiat da mussar sper la mar, ad igl ha sara-spo blear piaval anturn el, ascheia ca'l ha stuieu zapar aint an eгна bartga, a sear sen las auas, toccan c'igl piaval steva sen la teara. ²Ad el ruschanava ad els; blear tras sumeglias, a'l ruschanava cugl sieus mussamaint ascheia: ³«Tarlàt, egn'ea e egn samnadar ieu or par samnar, ⁴ad igl e scuntro c'anaquella ca'l samnava, egn tant digl sem e curdo sen la veia, alura eni igls utscheals sgulos natiar, ad han piclo sei tut. ⁵Ad egn tant e curdo sen taratsch carpus, nou'c'igl fova poca teara, ad ha pruiieu spert, partge c'igl ha betga cato teara [adafunsa]. ⁶Mo cur c'igl sulegl e lavo, e'l igl fretg sitgieu vei, a la plànta e turida vei, partge ca'la veva nigna risch. ⁷Ad egn tant e curdo alla spinatscha, a la spinatscha e carschida sei, ad ha stanschanto egl, ad igl ha purto nign fretg. ⁸Ad egn tant e curdo sen bün taratsch, ad ha purto fretg ca prandeva tiar, ca carscheva sei, a tgi ha purto trainta gea igl sem a tgi sisànta a tgi tschiant geadas.» ⁹A Jesus ha bagliafo: «Tgi c'ha ureglias da tarlar quel tearli!» ¹⁰A cur c'i earan sulets, hani [quels ca fuvan anzemmal cun el a cugls dudesch] amparo ad el, tge paregn senn ca quella sumeglia vegi. ¹¹Ad el ha do sesur: «A vus vean'igl scurvato igl dascus digl Raginaival da Dieus, dantant ca quels c'en ordafora vean do tut igls mussamaints tras sumeglias. ¹²Par c'i vezz[i]en [vazeian] cugls ils vasaints, ad ancanusch[i]an[-eian] tuttegnà betga, par c'i od[i]an cun ureglias duveartas, ad antaligian tuttegnà betga, savolv[i]an ear betga, a Dieus pardùni tuttegnà aglis.» ¹³Lura ruschanava'l: «Ves vus betga antaletg quella sameglia, sco¹⁹⁾ les peia antalir tut las otras? ¹⁴Igl samnadar semna igl pled. ¹⁵Ved la veia noua c'igl pled vean pardayo, datt'igl daquels ca tearlan sen el, mo igl giaval vean dalùnga a tschifar davent igl pled ca fova

¹⁹⁾ Varda remartga 9.

samno an lur cors. ¹⁶Tschels garnetschs lu ca vignan samnos agl taratsch carpus, en quels carstgàns ca, cur c'i han udieu igl pled da Nossegner, prendan sei el dalùnga cun legreias. ¹⁷Mo quels sems vevan catscho nigra risch aintan lur cors, ad i dat me fastitgs tumprifs, alur cu las furtegnas a las anguschas vignan, parveia digl pled da Nossegner, scha dalùnga sescarpetschni els landervei. ¹⁸A la garneztga semnada alla spinatscha en quels carstgàns ca tearlan segl pled. ¹⁹Mo igls quitos digl mund, alu igls carmalems da la riheztga alu la luàntscha dad otras tgossas samplùnan a stanschaintan igl pled, a lez porta nign fretg. ²⁰Tschels sems ca crodan giou han bün taratsch, en quels carstgàns c'odan igl pled, prendan lu sei el, a portan ear fretgs, l'egn trainta, otars sisànta ad otars tschiant gadas.» ²¹Luscha ha'l getg ad els: «Anvid'ign egnà cazola par la mettar sut egnà curtàna nedar sut egn litg? L'anvidign betga par la tschantar sen la glimera? ²²Partge c'i dat nut zupo c'igl vagness betga fatg adaveart, ad igl dascus e qua, betga par restar dascus, mobagn par c'igl vigni palanto. ²³Tgi c'ha ureglias da tarlar, quel tearli!» ²⁴Ad el ruschanava ad els: «Fet parsenn sen quegl ca's udes. Cun la masira ca's masiras, veanigl masiro ear a vus, a veanigl ànc a vagnir mess tiar ved la masira par vus. ²⁵Partge a tgi c'ha, veanigl a vagnir do, ad a tgi c'ha betg, vean'igl prieu tge ch'l ha.» ²⁶Ad el bagliafava: «Igl Raginaval da Dieus e sco cur c'egn carstgàn fiara igl sieus sem or segl taratsch. ²⁷A dorma la notg e leava igl gi, ad igl sem crescha a prui ca'l sa betga sco²⁰⁾. ²⁸Partge ca la teara porta fretgs dasassezza. Igl ampren prui igl tgatsch alura la speia, ad ascheia la cumplagna salegn a la resta. ²⁹Mo cur c'igl fretg e vagnieu anavànt, lura metta'l igl patrùn dalùnga landarvei la farcla, parquegl c'igl tains da meadar la meas e qua.» ³⁰Ad el ruschanava: «Cun tge lainsa nus mettar a per igl Raginaval da Dieus? Nedar cun tge sumeglia lains'igl metter avànt? ³¹Lez sumeglia ad egn garnetsch da sanaf, c'ign semna agl taratsch a c'e ple pintg ca tuts igls otars garnetschs sen teara. ³²Cura ca'l e samno, crescha'l sei, vean ple grànd ca tut las earvas, a survean grànda romma, c'igls utscheals da tschial san far lur gnies alla si'umbrivgia.» ³³A cun blearas daquellas sumeglias mateva'l el avànt ad els igl pled da Nossegner, suaintar sco'gl pudevan antalir. ³⁴A sainza su-

²⁰⁾ Varda remartga 9.

meglias ruschanava'l nut ad els, mo sutvei mateva'l or tut aglis seas giufnals. ³⁵ A sen lez gi cugl fova vagnieu sera, ha'l getg: «Mainsa vei sen la riva vedvart.» ³⁶ A cur c'i han scho ir la gliud, hani prieu el sco ca'l eara aint alla bartga, ad i fovan ear ànc otras bartgas cun el. ³⁷ Ad igl e vagnieu eгна grànda strasora, cun turnigal, a l'aua deva sur la bartga aint, ascheia ca lezza eara dalùnga plagna. ³⁸ Ad el steva davosvei alla bartga a durmeva sen egn plimatsch. Els han dasdo el ad han getg: «Mussadar, secumbregias tei betga scha's sfundragn?» ³⁹ Ad el e lavo sei ad ha fatg unvearz agli zuffal ed ha getg agli mar: «Mar, te cieu!» Ad igl suffal ha calo, a la mar ha sapidimo. ⁴⁰ Ad el ha getg ad els: «Partge eas-sas vus aschi tamalitgs? Sco²¹⁾ e quegl ca's ves nigna fidànza?» ⁴¹ Ad els en vagnieus tschifos d'egna grànda snavur, ad i gevan l'egn ancùntar l'otar: «Tgenegn e que qua, c'igl suffal a la mar fan parcamund agli?»

5 Ad els en vagnieus da l'otar màn digl leî, alla teara digls Gerasenars. ² A cur ca'l e vagnieu or da la bartga, e bidalùnga vagnieu na da las fossas egn tamano ancùntar el. ³ Egn ca veva la si'avdanza allas fossas, a nign ca saveva liar el. [Gnànc cun cadagnas betg.]²²⁾ ⁴ Partge ca mains uras cur ca'l eara sto lieu cun tscheppa a cadagnas ved igls pes, targeva'l giou las cadagnas a smardagleava igls tscheps a nign ca saveva dumignear el. ⁵ Ad el fova tutta notg a tugi allas tànas, a segls cualms, a brigleva a targeva sen sasez cun crappa. ⁶ A cur ca'l ha vieu Jesus da lieunsch, e'l el currieu natiar ad ha safiars giou an schanuglias avànt el, ad ha briglieu cun vusch dadòlta: ⁷ «Tge veiou da far cun te, Jesus, tei fegl digl òlt? Jou scungir te avànt Dieus, martuira betga me.» ⁸ Jesus veva numnadameng getg agli spiart: «Schora davent, ti tschuf spiart, or da que carstgàn qua.» ⁹ A Jesus ha amparo ad el: «Sco has tei num?» Ad el ha do rasposta ad ha getg: «Triap, e igl mieus num, parquegl ca's eas-san blears.» ¹⁰ A 'Triep' igl ruyàva fetg ca'l sigliainti betga or el da que lia[c] la. ¹¹ Mo igl fova la segl cualm egn grànd prudeal porcs segl pastg. ¹² Ad igls tschufs spiarts han tuts ruyo Jesus ad han getg: «Le ir nus tigl porcs, par ca's neian [vomman] aint an els.» ¹³ A Jesus ha lubieu

²¹⁾ Varda remartga 9.

²²⁾ Igl text an [] mànc; el e prieu digl Figliet (CP digls 17-08-1944).

egl ad els. Aluscha en igls malspiarts ieus or, ad ieus aint agls porcs. Ad igl rudal porcs, daquegl da duamelli ha sefiars giouda la giànda, ad ieu a smearschar giou alla mar. ¹⁴Ad igls purtgers en fugieus davent, ad han fatg cunaschaint la davantada agli martgieu a par la tear'anturn. Aluscha e la gliend ida par vurdar tge ca segi scuntro. ¹⁵Ad i en vagnieus tiar Jesus, a varda, igls malspiarts, quel ca veva gieu aint igl «Triap», quel veva traig aint vastgadira, a tschantava a saseva tscha: a quegl ha fatg snavurs ad els. ¹⁶A quels ca vevan ansànt vieu igl malspiarto, han ruschano ad els, sco c'igl segi ieu cugls porcs. ¹⁷Aluscha han tschels antschiat a ruyar Jesus, ca'l dessi ir davent da lur teara. ¹⁸A cur ca'l e zapo aint alla bartga, ha quel c'eara sto tamano, ruyo Jesus ca'l dastgi star tiar el. ¹⁹Mo Jesus ha betga lubieu quegl agli, ad ha getg: «Va a tgea tigls teas, a fe a saver tge ca Nossegnar vegi fatg cun te, a sco'l vegi saprieu putgieu da te.» ²⁰Alura e'l el ieu ad ha fatg cunaschaint aglis diasch martgieus da la Decapolis tge tgossas ca Jesus vegi fatg cun el, a tut ca sasmarvagleava. ²¹A cur ca Jesus e sto ieu cun la bartga tiar l'otar ur digl lei, scha e vagnieu tscha anzemmal bleara gliend, ad el steva sper igl leig. ²²Mo egn digls òlts da la Sinagoga, quel ca veva num Jairus, e vagnieu na, a cur ca'l ha vieu el, scha e'l curdo avànt igls pes a Jesus. ²³Ad el ha ruyo fetg ad el, ad ha getg: «La mi'feglietta e allas davosas tratgas, tei duessas vagnir a metter igls teas màns sen ella, ca la stgompì a vivi.» ²⁴Ad el e ieu cun el, a blear piaval e savundo, a tut ca sastuscheva. ²⁵Mo tscha fova egna dunna ca veva dudesch onns gieu igl mal cotschan a la vev'andiro sut blear mieadis, a tartignieu tut igl sieus fatg, ad igl nizigeava nut. ²⁶Lancùntar vagnevi me ànc mendar. ²⁷Cur ca lezza ha udieu da Jesus, e'la ida aintamiaz igl piaval, ad ha tutgo la si'raglia. ²⁸Partge ca la geva: «Scha jou me se tutgar la si'raglia, scha stgomp'jou. ²⁹A dalùnga e'l igl sàng stinanto, ad ella ha santieu ved igl sieus tgiarp ca'la eara vagnida stgampada a sàna digl sieus [pitir] andirar. ³⁰Mo Jesus ha dalùnga santieu veda sasez c'egna vartid eara ida davent dad el, ad ha savieult tigl piaval ad ha amparo: «Tgi ha tutgo me ved la raglia?» ³¹Aluscha han igls giufnals do senzur: «Tei vezzas c'igl piaval sastumpla, ad ampearas: 'tgi me ha stum-plo?» ³²Mo el vurdav'anturn par tschearna quella ca veva fatg egl. ³³Mo la dunna tamev'a tramblava, partge ca la saveva bagn tge c'igl fussi scuntro ad ella. Ella e peia vagnida a curdada an schanuglias avànt el ad ha getg la vardat ad el. ³⁴Schalura ha'l el getg ad ella. «La mi'feglia, la ti'cardiantscha t'ha gurieu. Va an pasch a segias sàna da la ti'malzogna.» ³⁵A dantànt ca'l bagliafava ànc, e'gl vagnieu anzatgi ord la

tgea digl òltprear²³⁾ ad ha getg a queschqua: «La ti'feglia e spartgida, tge das tei ànc stainta gli mussadar?»³⁶ Mo Jesus ha bidalunga udieu quels plets, ad ha getg agli prear²⁴⁾: «Betga temma, me cre!»³⁷ Ad el ha scho vagnir suaintar nign otar ca Peadar, alu igl Giatgan, ad igl Gion, frar digl Giatgan.³⁸ Ascheia eni els ieus alla tgea digl òltprear²⁵⁾, ad han udieu tarabaglems a sfaranturs, tgi cridava a tgi brigleava.³⁹ Mo el e ieu aint ad ha getg: «Tge sampenas a brigleas? Igl unfànt e betga mort, el dorma me.» Mo els han ris or el.⁴⁰ Alura ha'l el siglianto or tuts, ad ha prieu cun el igl bab digl gianir, la mamma a quels c'earan vagnieus cun el, ad e ieu nou c'igl gianir schascheva.⁴¹ Aluscha ha'l tschifo igl unfànt pigl mán ad ha getg: «Talithà cum» [par Rumàntsch vut quegl gir]: «mattetta, jou gitg a tgei, leava».⁴² A dalunga e la mattetta lavada a nav'anturn. Ella fova dudesch onns veglia, a tut quegl ha fatg snavurs ad els.⁴³ Ad el ha cumando daratschiart, ca nign stuess vagnir sesur da quegl, ad ha getg da dar damaglear ad ella.

6 Ad el ha satraig davent da tscha, ad e vagnieu tigl sieus martgieu da naschiantscha. Igl seas giufnals savundavan ad el.² Ad igl Sabbath ha'l el antschiat a mussar alla Sinagoga. A blears digls tarladars han stuieu sasmarvaglear ad han getg: «Mo danundar prenda quesch qua daquegl, a tge sort parderteztga e quegl? A tge ovras ca davaintan tras igl mán dad el?»³ «E quegl betg'igl mestar, igl fegl da la Mareia, igl frar digl Giatgan alu digl Gisep, alu digl Judas alu digl Schamùn? En betg ear las si's soras qua tràntar nus?» Ad els sagritintavan giou dad el.⁴ Mo Jesus ha do par rasposta ad els: «Egn anzenadar vean nigliur d'atgieu mains c'alla si'aitgna vischnànca tràntar igls seas paraints ad alla si'aitgna tgea.»⁵ Ad el e betg sto bün da far egna dretg'anzenna da pusànza, nun ca da mettar sei igls màns sen egn per malzàns a madayar els.⁶ Ad el e sto sursto da lur malcardiantscha.⁷ El nava tras las vischnàncas d'anturn, a pardayava. Alura ha'l el clamo anzemmal igls dudesch giufnals, ad ha antschiat da tarmettar or els, dus a dus, ad ha

²³⁾ Gangale scriva «òltprear» pigl grec «archisynáogos» (5,35; 5,38). 5, 22 à el spunieu miglier cun «egn digls òlts da la Sinagoga», 5,36 ligiainsa «prear».

²⁴⁾ Varda remartga 23.

²⁵⁾ Varda remartga 23.

do ad els pussànza sur igls spiarts malmunds. ⁸Ad el ha cumando a tschels c'i duess[i]an prenda sen vieadi nut otar c'egn fest, nign pàn nigna bulscha a nign daner tschenta, ⁹mo calzers plats ved igls pes a duessan ear betga trer aint dus tschops. ¹⁰Aluscha ha'l getg ad els: «Scha's nas an egna tgea, scha stet la, antoccan ca's nas puspei davent da que lia[c]. ¹¹Mo sch'egn lia[c] vut betga prenda sei vus, nedar betga tarlar sen vus, lu cur ca's nas, spulvrat giou igls vos calzers par ca's dett[i]as ad els egna pardetga. Jou gitg a vus: «Igl vean ad ir pli bagn cun Sodom a Gomora segl gi digl tuyamaint, ca cun que martgieu.» ¹²Senquegl en els ieus ad urànt a pardayànt c'ign stuess savolvar digls putgious, ¹³ad i sigliantavan or blears dimùnis, ad i unschevan blears malsàns, a varda, quels gurevan puspe. ¹⁴Ad igl Herodas ha udieu a ruschanànt da Jesus, partge c'igl sieus num fova vagnieu ad ureglias ad el, ad a tut la gliud, ad el ha getg: «Igl Gion igl Batageadar e piglver lavo sei digls morts, parquel davaintan daquellas anzennas antras el.» ¹⁵Anqualotar geva: «Glez e Eleias», ad otars gevan: «El e egn anzenadar, nedar egn digls anzenadars.» ¹⁶Mo cur c'igl Herodas ha gieu udieu da quegl, ha'l getg: «Glez e igl Gion, igl Batageadar, quel c'jou ve gieu stgavazo, quel e puspe lavo.» ¹⁷El, igl Herodas veva scho tschifar igl Gion a frir el an parschùn paramur da Herodias, la dunna digl sieus frar Flep, partge ca Herodes veva priu ella par marusa. ¹⁸Mo igl Gion veva fatg unvearz agli Herodas a getg: «Igl safa betga bagn ca tei vegias la dunna digl tieus frar par marusa.» ¹⁹Mo la Herodias, quella deva suaintar agli Gion a leva mazar el, mo la fova betga bùna. ²⁰Partge c'igl Herodas veva egna sontga temma digl Gion, partge ca'l saveva ca lez eara egn um gest ad egn um sontg. Parquegl veval quito par el, a cur ca'l udeva el, vagneva'l fatg an parfetg a tuttegn tarlava'l bugent tiar ad el. ²¹Lu e igl gi biteval da la naschiantscha da Herodas, cur ca'l ha do egna grànda tschavera aglis barùns, cumondadars ad aglis òlts da Galileia. ²²Luscha vean la feglia da la Herodias qua naadaint a sòlta. Quegl ha plaschieu bagn a Herodas ad aglis otars sagnurs. Alur ha'l igl retg getg agli matatscha: «Giavischa da me tge ca ti' vol, jou vi dar egl.» ²³Ad el ha mess giou egn saramaint ad ella: «Quegl ca ti'veans a giavischear da me, quegl vignt jou a dar a tgei, schizùn antoccan tigl miaz digl mieus raginaval.» ²⁴Lurascha e la matatscha ida or par amparar agli mamma: «Mamma, tge deiou giavischear?» A quella ha do senzur: «Igl tgieu digl Gion, igl Batageadar.» ²⁵Luscha e la matatscha ida cun preascha aint tigl retg, ad ha getg: «Jou vi ca tei dett[i]as a mei dalùnga sen egn tagliar igl tgieu digl Gion, igl Batageadar.» ²⁶Igl retg e vagnieu

parsieua zund cum bargieu, mo paramur digl sieus saramaint, a par amur digls sagnurs ca sasevan davo la mesa, ha'l tuttegna betga lieu tschuntgâr giou igl giavisch da la matatscha. ²⁷ A dalûnga ha'l igl retg tarmess egn suldo a do camond da radir la tgavazza digl Gion. Quel e ieu alla parschûn ad ha stgavazo el. ²⁸ Ad ha radetg la tgavazza sen egn tagliar ad ha art²⁶⁾ quella agli matta, a lezza ha do quella agli si'mamma. ²⁹ A cur c'igls giufnals digl Gion han udieu quegl, eni ieus ad han prieu la si'bara a mess ella an egn fossa. ³⁰ Aluscha han igls apostals saraspo tiar Jesus, ad han fatg a saver el tut, tut quegl c'i vegian fatg a tut quegl c'i vegian musso. ³¹ Lura ha'l el getg ad els: «Vagnet ampo daparse, an egn lieuc disiart a pussat ampo: partge c'igl fov'aqua bleara glied ca vagneva a nava, ascheia c'i vevan strusch peada da maglear anzatge.» ³² Ad els en parsieua ieus cun egn bartga an egn lia ordvart. ³³ A tschels han vieu els a nând davent a blears han santgiart quegl ad i en curieus anzemmal a pe da tut igls martgieus ad en rivos oravânt ad els. ³⁴ Cur ca'l e vagnieu or, ha'l vieu egn runada glied, ad el ha saprieu putgieu dad els, partge c'i fovan sco nursas sainza pastur, ad el ha antschiat a mussar ad els blearas tgossas. ³⁵ Cur c'igl ha antschiat a vagnir stgir, scha en igls seas giufnals vagnieus tiar el ad han getg: «Igl e qua d'anturn spir disiart ad igl gi va uss a fegn. ³⁶ Le ir els uss c'i vom[m]ian aint an las vischnâncas da fiara a cumpr[i]an anzatge damaglear.» ³⁷ Mo Jesus ha do par rasposta ad ha getg aglis giufnals: «Det peia vus damaglear ad els». Els han do senzur: «Dessan's peia ir anturn a cumprar par duatschiant daners pân par dar damaglear ad els?» ³⁸ Mo el ha amparo «Quânts pâns ves vus? Nat a vurdat.» A cur c'i han gieu vurdo suaintar, hani getg ad el: «Tschentg pâns alu dus pestgs.» ³⁹ Senaquegl ha'l do camund c'i dess[i]an satschantar tuts sen l'earva, mintga triap egn mesada. ⁴⁰ Ad i han satschanto an triaps da tschiant a da tschuncânta. ⁴¹ Ad el ha prieu igls tschentg pâns, alur igls dus pestgs, ha vurdo sei ancûntar tschial, ha banadiu quegl, a suaintar ha'l rut igl pân, ad ha do quel aglis giufnals c'i porsch[i]an ad els, ad igls dus pestgs ha'l el partgieu tràntar els. ⁴² Ad i han maglieu tuts, a tuts han survagnieu avunda. ⁴³ Ad igl e ànc sto survânz dudesch tgavognas [canasters] Brustgas ad ear ànc pestgs. ⁴⁴ A tschentgmelli dels vevan smaglianto. ⁴⁵ A dalûnga ha'l el bas[a]gnieu igls giufnals dad ir aint an

²⁶⁾ Probavel sbagl da scripziùn anstagl da «piart».

la bartga a dad ir oravànt vei ancùntar Bethsaida, dantànt ca'l detti «adia» agli piaval. ⁴⁶ A cur ca'l ha gieu lartg els, e'l el ieu segl cuolm par urar. ⁴⁷ Alusch tràntar stgir a clar, ear'la la bartga amiaz la mar, ad el sulet sen teara. ⁴⁸ Ad el ha vieu els an parfetg cugl manischar la bartga, partge ca las bufadas targevan ancùntar els, ad i fova las uras da la quarta vardgia da notg, cur c'el ha sagutieu els a nànt sen las auas. ⁴⁹ Ad el leva vargear sper els vei, mo cur c'i han vieu el, a nànd sen las auas, hani tartgieu c'igl segi egn spiart, ad han sgargialieu. ⁵⁰ Partge ca tuts igl vevan vieu, ad i vevan survagnieu snavurs landargiou. Mo bi-dalùnga ha'l el bagliafo cun els, ad ha getg: «Safidat, jou sund egl, betga sastarmantat.» ⁵¹ Ad el e ieu tiar els sen la bartga ad igl buff ha sapidimo, ad els en stos surstos zund fetg trànter els. ⁵² Partge c'i vevan betg'antaletg quegl digls pàns a lur cors fovan andirieus. ⁵³ A cur c'i han gieu tschuncano igl leig, eni rivos a Genesaret, ad i han traig a riva. ⁵⁴ A per cur c'i en stos sen la grava, ha'l igl piaval dalùnga ancunashieu el. ⁵⁵ Senaquegl navani pigl pais anturn a raspavan anzemmal tut igls malzàns, ad ascheia manavni igls ezs an lur garvats tiar el, noua c'i vevan udieu ca'l segi. ⁵⁶ A noua ca'l nava an vischnànca, nedar sen fiaras, nedar an martgieus, matevni igls malzàns sen la piazza a ruyâvan c'igls ezs dastgan me tutgar la bargliocla da la si'raglia, tuts ca tutgâvan aint quella vagnevan madayos.

7 Ad i han saraspo tiar el igls Farisears e varzaquànts digls mussascartiras²⁷⁾ c'earan vegnieus da Jerusalem. ² Ad i han vieu egn per digls seas giufnals ca magleavan igl pàn cun màns mal sontgs [sainza adaver lavo màns]. ³ Mo igls Farisears a tut igls Giudieus, maglian betga avànt c'i han oravànt lavo igls màns cugl pugn, a tegnan igls tschantamains digls pardavànts. ⁴ A cur c'i vignan sen la fiara magl'ni betga sainza adaver salavo avànt. Ad igl dat ànc blearas tgossas c'i han prieu sei da salvar, da lavar las zennas, igls hruys alur la vascheala d'irom. ⁵ Qua han ils mussascartiras²⁸⁾ ad igls Farisears amparo: «Partge sadrizzan igls teas giufnals betga suaintar igls tschantamaints digls babùns, a maglian pàn cun màns malmunds?» ⁶ Mo Jesus ha raspundieu ad ha getg

²⁷⁾ Varda remartga 5.

²⁸⁾ Varda remartga 5.

ad els: «Gea, fegn ha igl Jesaia profetiso da vus glisnars, sco igl stat scret: ⁷‘Que piaval loda me cugls leafs da la bucca, mo igl sieus cor e lieuntsch davent dame; mo par nut surveschni a mei, schi gi[*tg*] c’i mussan daquellas tgossas, c’en nut otar ca camonds da carstgàns.’ ⁸Vus bandunas igls camunds da Nossegnar, par salvar igls camunds digls carstgàns [da lavar zennas a hruys fages vus blear].» ⁹Lu geva’l el ad els: «Gea, fegn ves vus scho ir igls camundamaints da Nossegnar, par salvar igls voss tschantamaints. ¹⁰Partge c’igl Moses ha bagn getg: ‘Tei des salvar an anur igl tieus bab, a la ti’mamma. Quel ca sclomma²⁹⁾ igl sieus bab, nedar la si’mamma, quel sto murir egna noscha mort’. ¹¹Dantànt vus ges: ‘Sch’ign gi agli mamma nedar agli bab: ‘Corban’ quel e: ‘tut agid ca sa vagnir da me, segi unfrenda’, quel ha schon fatg igl sieus duer’. ¹²Ad ascheia sches vus el daquadanvei nut gidar agli bab nedar agli mamma. ¹³A striheas tras igl pled da Nossegnar tras igls tschantamaints ca’s ves mess sei, a daquegl fages vus blear.» ¹⁴Ad el ha clamotiar el igl piaval ad ha getg ad el: «Tarat tuts sen me a vegias parletg [antaletg]. ¹⁵Igl e nut ordafora ca savess tschufargnear igl carstgàn sch’igl va aint an el, mo quegl ca vean or dad el, quegl sa tschufargnear igl carstgàn. ¹⁶Ha anzatgi ureglias da tarlar, quel tearli.» ¹⁷A cur c’el e vagnieu a tgea, davent digl piaval, han igls seas giufnals amparo ad el parveia da quellas sumeglias. ¹⁸Ad el ha getg ad els: «Eassas vus ear ànc schi tgutgs? Saves vus ànc betg ca quegl c’e ordafora sa betga tschufargnear igl carstgàn?» ¹⁹Partge c’igl va betg aint agl sieus cor, mobagn aint agl sieus vaintar ad igl va or digl dretg vo a furba tut las spisas. ²⁰Ad el geva anavànt: «Quegl ca va or digl carstgàn, quegl tschufainta el. ²¹Partge d’aindavaints d’igl carstgàn vignan igls noschs partraigs: ²²Rumper letg, sgomgnas, murdargem, pitanems, gitigànza, maliztga, angonamaint, maldustradat, nosch il, smuldem, luscheztga, ortgadat. ²³Tut quellas tgossas vignan davains or a patetgan igl carstgàn.» ²⁴Da la davent ha’l el samess sen veia, ad e ieu suaintar igls tearms da Tyrus a Sidon. Ad el e ieu an egna tgea, ad ha betga lieu c’anzatgi vigni partgeart egl. ²⁵Mo el ha betga savieu star zupo, partge dalùnga ha egna femna udieu dad el, egna femna ca veva egna feglia, quella c’eara tamana. A la femna e vagnida ad ha safiars avànt igls pes ad el. ²⁶Mo

²⁹⁾ «Slomma» near «schlomma»; («sclomma» stat 7,10 a 9,39).

quegl eara egn da quellas da la pianeglia³⁰, vaschegna da Syrophöni-
 zian, ad ha ruyo el da sigliantar or igls dimùnis or da la si'feglia. ²⁷ Lu
 ha'l el getg ad ella: «Le igl ampren dustar la fom aglis meas unfànts,
 partge c'igl e betga dretg da prenda igl pàn agli gianira, a frir el aglis
 tgagnols.» ²⁸ Mo ella ha do rasposta agli ad ha getg: «Sayir, patrùn, igls
 tgàns sut la mesa maglian gea me las smieulas pàn da la gianira.»
²⁹ Luscha ha'l el do senzur: «Paramur da que pled, va, igl dimùni e ieu
 or da la ti'feglia.» ³⁰ Alu e ella ida davent, vei tiar la si'tgea, ad ha cato
 igl gianir ca schascheva agl litg ad igl dimùni eara scungiro. ³¹ A suain-
 tar ca'l e sto davent da la teara Sidon a Tyrus, e'l el vagnieu tigl leig da
 Galileia, amiez digls tearms digls diasch martgieus. ³² Ad i han radetg
 ad el egn um met a balurd, ad i han ruyo el da mettar igls seas màns sen
 lez. ³³ Ad el igl ha prieu ordvart, davent digl piaval, ad el ha mess quel
 la detta allas ureglias, a tutgo aint la si'lieunga cun spida, ³⁴ ha vurdo a
 tschial, ha suspiro ad ha getg: «Effatha!» [que vut gir: saduviara]. ³⁵ A
 varda, las seas ureglias han danadetg saduviart, ad igl liom da la
 si'lieunga ha saslieu, ad el ha bagliafo sco'gl soda. ³⁶ Aluscha ha'l el scu-
 mando aglis c'i dess[i]an nut rasar or anzatge. Mo pli ca'l scumandava,
 pli c'igl sadarasava. ³⁷ Ad i sasmarvagleavan segl pli òlt gro a gevan: «El
 ha fatg tut bagn, igls balurds fa'l el udir, ad igls mets fa'l el bagliafar.»

O Daquels gis earigl aqua puspe blear piaval, ad i vevan nut dama-
 glear, lura ha Jesus clamo natiar igls seas giufnals, ad ha bagliafo
 cun els: ² «Jou saprend putgieu digl piaval, partge ca'l e uss sto qua tiar
 me tres gis, ad ha nutta damaglear. ³ A sch'jou lasch ir a tgea el cugl
 magùn vit, lura dattni burameng anturn sen veia, a varsaquànts da
 quels en vagnieus dalieunsch nattiar.» ⁴ Igls giufnals han do par rasposta
 ad el: «Danundar dessan nus prenda na pàn da smagliantar tànts qua
 agl disiart?» ⁵ Ad el ha amparo ad els: «Quànts pàns ves vus?» Els han
 getg: «Seat.» ⁶ Ad el ha do camund agli piaval da sear giou, ad ha prieu
 igls seat pàns, ha angraztgieu, ha rut els a do aglis giufnals par c'i por-
 sch[i]an els agli piaval. ⁷ Els vevan ear ànc anzatge pestgs, ad el ha an-
 graztgieu ad ha do camund da partgir ear quels. ⁸ Ad i han maglieu ad i
 en stos sadulos, ad i han prieu anzemmal las Brustgas, seat tgavognas

³⁰ Pled da la risch «pajàn», forsa «pajaneglia».

plagnas. ⁹ Ad igl fova daquegl da quattarmelli ca vevan gieu maglieu, ad el ha lura scho ir els. ¹⁰ Lura e'l el ieu dalunga an egna bartga cugls seas giufnals, ad i en ieus agl antschiass da Dalmanutha. ¹¹ Alusch en igls Farisears vagnieus or ad han antschiat a sagitignear cun el, ad i han giavischo dad el egn'anzenna da tschial ad i han amparo ad el. ¹² Ad el ha suspiro agl sieus spiart, ad ha getg: «Tge giavischa ear quella schlatta anzennas? Piglver, jou gitg a vus: A quella schlatta veanigl do nignas anzennas.» ¹³ Ad el ha scho star els ad e ieu puspe alla bartga, ad e ieu sur igl leig vei. ¹⁴ Ad els vevan amblido da prenda igl pàn cun els, a vevan me ple egn sulet sen la bartga. ¹⁵ Ad el ha do camund ad els ad ha getg: «Det adaig a sapartgirat digl lavànt digls Farisears, a digl lavànt digl Herodas.» ¹⁶ Ad igls giufnals han scutino l'egn ancùntar l'otar: «Quegl e'gl ca's vagn nign pàn.» ¹⁷ A Jesus ha santgiart quegl ad ha getg: «Tge bagliafas ca's vegias nigns pàns? Antaliges vus ànc betg, e'l igl voss cor zund andirieu? ¹⁸ Ves vus ils a vazes nut, ves vus ureglias ad udes nut, a sapartartgeas betga landarvei? ¹⁹ Cur c'jou ve rut tschentg pàns, sen tschentgmelli, quàntas tgavognas ves vus lu prieu anzemmal?» Els han getg: «Dudesch.» ²⁰ «Mo cur c'jou ve rut seat pàns sen quattarmelli, quàntas tgavognas ves vus lu prieu anzemmal?» Els han getg: «Seat.» ²¹ Ad el ha getg ad els: «Sco³¹⁾, ca's antaliges nut?» ²² Ad i en vagnieus tiar Bethsaida, lura hani mano tiar el egn tschoc [orf] ad i han clamo el par ca'l tutgi aint el. ²³ Ad el ha tschifo igl tschoc pigl màn, ad ha mano el ordvart la vischnànca, suaintar ha'l el spido aint agls seas ils, ad ha mess igls seas màns sen el, ad ha amparo ad el: «Vezzas nut?» ²⁴ A tschel ha dulzo igls seas ils, ad ha getg: «Jou vez la gliעד ad ir, sco ad ir pumera.» ²⁵ Alu ha'l el ànc egn'eada mess igls màns segls ils digl orf ad el e sto scampo ad ha vieu tut cler. ²⁶ Ad el ha tarmess quel a tgea ad ha getg: «Betga va aint an vischnànca [a betg batearla or quegl c'e scuntro a tgei].» ²⁷ A Jesus e ieu cugls seas giufnals or an las vischnàncas da la schi numnada Cesareia Philippi. A sen veia ha'l amparo igls giufnals ad ha getg: «Tgi gi la gliעד c'jou segi?» ²⁸ Els dattan par rasposta: «I gin ca tei segias igl Gion, igl Batageadar, egn per gevan ca tei segias igl Eleias, ànc otars egn digls vaseints³²⁾.» ²⁹ Alusch gi'l el ancùntar els: «Mo vus, tgi

³¹⁾ Varda remartga 9.

³²⁾ Igl pled «vazaint» â Gangale proponieu an la si' Kulturwörterammlung anstagl da «profet». Qua agl evangeli digl Marcus drov'el ànc igl pled «profet» (1,2), mo ear «anzenader» (6,4; 6,15; 11,32), «anzenader» (13,22), «vaseint» cumpara me Mc 8,28.

ges vus c'jou segi?» Lu raspund'igl Peadar a gi: «Tei es igl unschieu da Dieus.»³⁰ Alu ha'l el do camund aglis giufnals c'i degian gir a nign zatgedad el.³¹ Ad el ha antschiat a mussar ad els: «Igl feigl digl carstgàn sto andirar blear, a vean sbito digls vigls, digls òltprears alu digls mussascartiras³³⁾, sto vagnir mazo, a suaintar tres gis puspe lavar sei.»³² Ad el geva que pled libar a lartg; mo igl Peadar ha prieu Jesus ordvart tiar el, ad ha antschiat a far unvearz.³³ Mo el tgitta naturn³⁴⁾ a varda segls seas giufnals, tgitta segl Peadar a gi: «Va davent da me, ti'Satan, parce ca tei partratgas betga quegl c'e da Dieus, mobagn quegl c'e digls carstgàns.»³⁴ Ad el ha clamò la glièud ad igls seas giufnals ad ha getg: «Tgi ca vut savundar a mei, quel snei sasez, prendi la si'crusch, a vigni suaintar a mei.³⁵ Partge, tgi ca vut spindrar la si'vetta, lez vean a peardar ella; a tgi ca pearda ella paramur da me, alu paramur digl Evangeli, lez vean a spindrar ella.³⁶ Tge gidass agli carstgàn, scha'l gudigness igl antiar mund, a prandess donn ved la si'olma?³⁷ Ner tge savessa'l lu igl carstgàn far par spindrar la si'olma?³⁸ Tgi ca saturpegia giou da me, tràntar quella schlatta da pitinadars a putgeadars, da quel vean igl feigl digl carstgàn a saturpagear cur ca'l vean a vagnir naagiou ord la gliargia digl sieus bab, anzemmal cugls Angals sontgs.»

9 Ad el ha getg ad els: «Piglver, jou gitg a vus, igl stattan qua zaquànts, quels vignan betga a fardar la mort, toccan c'i vignan a ver igl Raginaival da Dieus a vagnir cun la si'pussànza.»² A sis gis suaintar ha Jesus prieu tiar el igl Peadar, alu igl Giatgan, ad igls ha mano sen egn grànd cualm, tut sulet ad el ha sasclarieu avànt els.³ A la si'vastgadura e vagnida clera, a zund alva sco la nev, ca nign caluradar sen teara savess far vagnir aschi alf ella.⁴ Ad Eleias a Moses en vagnieus parpes, a ruschanavan cun Jesus.⁵ Igl Peadar ha prieu igl pled ad ha getg tiar Jesus: «Mussadar, qua e'gl bian eassar; fainsa peia tres tigas, par te egna, par Moses egna, ad egna par Eleias.»⁶ El saveva betga tge ca'l duess bagliafar, partge c'els tuts vevan survagnieu starmaint.⁷ Ad i e vagnieu

³³⁾ Varda remartga 5.

³⁴⁾ Gangale scriva betga mo qua «na...» anstagl dad «an...»; forsa e quegl egn sempel sbagl da scriver cun la maschegna sco blears oters. Igl barat da «a» ad «n» cumpara schi savens, c'jou ve betga uagieu da curagear: «naturn» (8,33; 12,1); «natschiat» (9,21; 12,1; 13,5); «nagrastgamaint» (14,26); «natarvagnir» (15,45).

da surangiou egn nival, ad ha umbrivgieu els. Ad egna vusch ha bagliafo ord que nival: «Quegl e igl mieus tgear feagl, tarlat sen el.»⁸ Ad els han vurdo dalunga anturn ad han vieu nign otar ca Jesus sulet cun els.⁹ Cur c'i en vagnieus giou digl cualm, ha Jesus scumando da gir ad anzatgi tge c'i vegian vieu, toccan c'igl feagl digl carstgàn leavi sei digls morts.¹⁰ Ad i han salvo pled par els, ad i han sasmavaglieu a samparavan l'egn l'otar: «Tge e quegl, la lavada digls morts?»¹¹ Lura hani amparo ad el ad han getg: «Gin igls mussascartiras³⁵⁾ c'igl Eleias stotgi vagnir avànt?»¹² Ad el ha getg aglis: «Igl Eleias sto bagn vagnir avànt a urdanar tut las tgossas e sco'gl stat scret, sto'gl feagl digl carstgàn andirrar blear.¹³ Mo jou gitg a vus: Eleias e vagnieu, ad i han fatg cun el tge c'i han lieu, suaintar sco'gl stat scret dad el.»¹⁴ Ad anaquella ca Jesus, Peadar a Giatgan navan ancùntar igls otars giufnals, hani vieu blear piaval anturn els, a mussascartiras³⁶⁾ ca dispitavan cun els.¹⁵ A speart sesur cur c'igl piaval ha vieu els, ha'l sasnuieu, ad e curieu natiar par salidar el.¹⁶ Ad el ha amparo aglis mussascartiras: «Tge sadispitas vus?»¹⁷ Egn or digl triap ha do senzur ad ha getg ad el: «Mussadar, jou ve mano igl mieus feagl tiar te, quel c'ha aint egn spiart met.¹⁸ A cur ca lez metta màn sen el, stgarpa'el, sgriztga cugls daints a setga vei. Jou ve bagliafo cugls teas giufnals par c'i sagl[i]aintan or igl malspiart, mo i han betga savieu far egl.»¹⁹ Mo Jesus ha do rasposta ad ha bagliafo: «O ti malcartainta schlatta. Quànt gitg duess'jou ànc eassar tiar vus? Quànt gitg duess'jou ànc vartir vus? Purtat natiar el.»²⁰ Ad i en vagnieus natiar cun el. Cur c'igl spiart ha vieu el, ha'l zacuss igl mat, ad el e curdo par teara, ad ha spimo par bucca.²¹ A Jesus ha amparo agli bab digl gianir: «Quànt gitg e'gl, c'igl ha natschiat³⁷⁾ tiar el cun daquegl.»²² El ha getg agli: «Da pintg ansei, a mainsvart ha'l fiars el an l'aua ad agl fia[c] par igl sturnir, mo sch'tei sas gidar anzatge, scha saprenda putgieu da nus a gida.»²³ Mo Jesus ha lura getg: «Sch'tei sas gidar? Tut e pusseval a tgi ca cre.»²⁴ A senzur ha'l igl bab digl matet crido cun larmas ad ha getg: «Jou creg, gida a mei an la mi'malcardiantscha.»²⁵ Sco ca'l ha vieu c'igl piaval saraspava, ha'l getg agli malspiart a smanatschant: «Tei spiart met a balurd, va or dad el, betga pli va aint an el.»²⁶ A suaintar adaver crido

³⁵⁾ Varda remartga 5.

³⁶⁾ Varda remartga 5.

³⁷⁾ Varda remartga 34.

ad adaver straig el anvei ad anna, e'l igl malspiart ieu or dad el, ad igl mat e vagnieu sco'gna bara, ascheia c'igls blears gevan: «El e mort.»²⁷ Mo Jesus ha tschifo el ad ha dulzo sei el, ad el e sto an pes.²⁸ Cur ca'l e sto vagnieu a tgea, han igls giufnals amparo ad el tut sulet: «Partge vainsa nus betg savieu sigliantar or igl malspiart?»²⁹ Lura ha'l el do par rasposta ad els: «Daquella sort malspiarts sa betga vagnir sigliantada or otar ca tras rieugs.»³⁰ A suaintar eni els ieus davent da tscha, tras la Galilea, ad el leva betga c'anzatgi sancorschi egl.³¹ Partge ca'l mussava aglis seas giufnals a geva: «Igl fegl digl carstgàn³⁸ vean surdo aglis màns digls carstgàns, ad els vignan a mettar vei el, a sco par mort vean el suaintar tres gis a lavar sei digls morts.»³² Els han betga antaletg que batarlar, a tamevan dad amparar el.³³ Ad alu eni rivos ve Capearnaum. Cur ca'l e lu sto an tgea, ha'l amparo ad els:³⁴ «Tge ruschiani ves mano sen veia?» Els dantànt han taschieu cieus parquegl c'i vevan samparo sen veia, tge ca segi igl pli grànd tràntar els.³⁵ Suaintar adaver sasieu giou, ha'l el clamo igls dudesch ad ha getg: «Sch'egn vut eassar igl amprem scha sto'l easser igl davos da tuts ad igl surviaint da tuts.»³⁶ Ad el prenda egn gianiret a metta miaz tràntar els, ambratscha el a gi:³⁷ «Tgi ca prenda sei egn daquels pintgs agl mieus num, quegl prenda sei me, a tgi ca prenda sei me, prenda betga sei me, mobagn quegl c'ha tarmess me.»³⁸ Mo igl Gion dat rasposta ad el: «Mussadar, nus vagn vieu egn ca sigliantava or dimùnis an tieus num, quel ca savundava betga a nus, nus vagn scumando egl ad el, parquegl ca'l savundava betga a nus.»³⁹ Mo Jesus ha bagliafo: «Dustat betga egl ad el, partge c'igl e nign ca fa egn'ovra agl mieus num, a dalùnga senzur sclomma³⁹ me.»⁴⁰ Tgi ca e betga ancùntar nus, quel e par nus.⁴¹ Tgi ca porscha a vus egn biher aua agl mieus num, parquegl ca's eassas da Cristus, piglver gitg jou a vus, igl vean betg a mantgâr la si'paia.»⁴² A tgi ca vean a surmanar egn da quels pintgs, ca salen sen me, a quegl e'gl migliar c'igl vigni pandieu egna mola mulegn anturn culiaz, ad el vigni fiars an la mar.⁴³ Sch'igl tieus màn scarpetscha te, scha taglia giou el, igl e migliar ca ti'vomm[i]as sco egn mandus alla vetta parpetna,⁴⁴ ca ti vomm[i]as cun

³⁸) Tres geadas scriva Gangale «fehl digls carstgàns» (9,31; 13,26 a 14,41). «Fehl digl carstgàn» manegia agl lungatg aramaic da Jesus «igl singul carstgàn, igl individi». «Fehl digl carstgan» e dantànt ear egn tetel digl Messias ca vean savund Daniel 7,13 cugls nivels digl tschiel. Igl dat peia nigra raschùn da far egn plural ordlànder.

³⁹) Varda remartga 29.

damadus màns agl unfiarn, agl fia[c] ca stida menna. ⁴⁵ A scha tieus pe gritainta te, scha taglia giou el, igl e migliar dad ir zop alla vetta parpetna, ca dad ir sen damadus pes agl unfiarn, ⁴⁶ [nou'c'igl vearm mora menna ad igl fia[c] stida betga]. ⁴⁷ Tainta igl tieus il te, scha fiara d'vent el, igl e migliar ca ti vegias dus, a vign[i]as fiars agl fia[c] digl unfiarn. [⁴⁸ nou'c'igl vearm dad els mora menna, ad igl fia[c] stida betga]. ⁴⁹ Tut sto vagnir anzalo cun fia[c]. ⁵⁰ Igl sal e bün, mo sch'igl sal pearda la mur, cun tge vagnainsa nus ad anzalar? Vegias sal tiar vus, a vegias pasch tràntar vus.»

10 Ad el ha safatg sei da la ad ha prieu la veia da l'otra vart digl Jordan, an la cuntrada da Judeia, ad egn grànd piaval ha saraspo puspe anturn el, ad el, sco'l eara diso, ha puspe musso ad els. ² Ad igls Farisears en vagnieus natiar ad han amparo ad el par igl manar an pruvamaint: «Dastg'egn um spartgir da la si'dunna?» ³ Alusch ha'l el do senzur ad els: «Tge ha'l igl Moses cumando a vus?» ⁴ Mo els han getg: «Igl Moses ha lubieu da scrivar egn breaf-spartgida a da spartgir da la si'dunna.» ⁵ Lura ha Jesus do rasposta ad els: «Me parveia da la diraglia da voss cors ha Moses scret que camundamaint.» ⁶ Mo al'antschearta digl mund ha Dieus stgafieu egn mastgal ad egn femna. ⁷ Parglez vean igl carstgàn a bandunar la si'mamma ad igl sieus bab [ad a saliear ved la si'duna]. ⁸ A quels dus vignan ad eassar egn tgarn, ad ascheia eni els betga dus, mobagn me egn tgiarp. ⁹ Quegl ca Nossegnar ha mess anzemmal, dastga igl carstgàn betga zavràr. ¹⁰ Ad a tgea han igls giufnals amparo el davart daquegl. ¹¹ Ad el ha getg aglis: «Tgi ca saspargta da la si'dunna, a marida egn'otra, quel fa pitanejn cun ella. ¹² A sch'egna dunna saspargta da sieus um, a marida egn otar, scha fa ear ella pitanejn⁴⁰⁾.» ¹³ Ad i han purto ad el gianirets, par ca'l tutgi aint els, ad igls giufnals fevan anvearz a quels ca purtavan igls ezs. ¹⁴ Mo cur ca Jesus ha vieu daquegl, e'l el sto da malaveglia ad ha getg tiar els: «Sche vagnir na tiar me la gianira, betga dustat ad ella, partge aglis unfants soda igl Raginaval da tschial. ¹⁵ Piglver, jou gitg a vus: Tgi ca ratscheva betga igl Raginaval sco egn unfant, quel vean betg a vagnir aint an el.» ¹⁶ Ad el ha paglieu anturn els, ha banadiu els, anaquella ca'l ha mess igls

⁴⁰⁾ Igl grec «moicheuo» corispunda a «rumper letg» a betga a «far pitanejn».

màns sen els. ¹⁷ Ad anaquella ca'l ha safatg sen veia, e egn curieiu natiar, ha safiars an schanuglias avànt el, ad ha amparo ad el: «Bùn Mussadar, tge deiou far par c'jou arti la vetta parpetna?» ¹⁸ A Jesus ha getg ad el: «Partge gis tei a mei bùn? Nign e bùn otar ca Nossegnar sulet. ¹⁹ Tei ancanuschas igls camundamaints: 'Tei dastgas betga mazar, betga rumpar letg, betga dar fòlzas pardetgas, betg angular a de anur aglis teas bab a mamma.'» ²⁰ Mo el ha do rasposta ad ha bagliafo: «Mussader, tut quegl veiou salvo da la mi'giuvantetna ansei.» ²¹ A Jesus ha vurdo sen el ad ha gieü adatgear el, ad ha getg: «Egna tgossa màntg'a tgei, va, venda igl tieus fatg a de egl aglis povars, lu veans tei ad adaver egn stgazzi an tschial, a via, savunda me.» ²² Mo lez ha sacumbargieü giou da que pled, ad e ieu cun malaviglia par sieus fatg, partge ca'l veva bleara roba. ²³ A Jesus ha vurdo anturn ad ha getg: «Quànt greaf e'gl pigls rehs da rivar agl Raginaval da Nossegnar.» ²⁴ Mo igls giufnals fovan tut surstos da que pled, Jesus ha dantànt puspe do senzur ad ha getg: «Tgears unfànts, quànt greaf e'gl da rivar agl Raginaval da Nossegnar. ²⁵ Igl e pli leaf c'egn camel vom[m]i tras egna rusna d'egna vila ca c'egn reh vigni agl Raginavel da tschial.» ²⁶ Els earan ànc pli surstos ad han getg l'egn ancùntar l'otar: «Mo tgi po lu vagnir spindro?» ²⁷ Mo Jesus ha vurdo sen els ad ha getg: «Tigls carstgàns e'gl nunpusseval, mo betga tiar Nossegnar, partge ca tut las tgossas en pussevlas a Nossegnar.» ²⁸ Alusch ha'l Peadar antschiat a gir: «Varda, nus vagn banduno tut, ad eassan vagnieus suaintar a tgei.» ²⁹ Jesus ha do senzur ad ha bagliafo: «Piglver jou gitg a vus, igl e nign ca bandùna tgea, ner funs, ner frars, ner soras, nedar mamma a bab, nedar unfànts, nedar ers parveia da me a da la bùna Nova, ³⁰ ca vigni betg a ratschevar tschiant geas tànt, ussa an que tains qua tgeas, mammas ad unfànts, ad ears aintamiaz las furtegnas la vetta parpetna agl tains avagnir. ³¹ Blears dantànt vignan ad eassar igls davos, c'earan igls amprens, ad igls amprens quels c'earan igls davos.» ³² Mo els fovan sen veia a navan vei ancùntar Jerusalem, a Jesus nav'avànt ad els, ad i sastarmantavan, a savundavan agli cun starmaint, ad el ha puspe prieu tiar sasez igls dudesch ad ha antschiat a batarlar da las tgossas ca vignan a scuntrar cun el. ³³ «Vurdat, ussa nainsa nus sei ancùntar Jerusalem, ad igl fegl digl, carstgàn vean surdo aglis òltprears ad aglis sculoscartiras⁴¹⁾

⁴¹⁾ Varda remartga 5.

ad i vegnan a trovar el alla mort, ad a surdar el aglis malcartaints. ³⁴Quels vignan a sganguear el, a spidar sen el, a maschar⁴²⁾ el, a mazar el, ad igl tearz gi vean el a lavar sei.» ³⁵Alura en igl Giatgan alu igl Gion, igls fegls da Zebadeus ieus tiar el ad han getg: «Mussadar, nus ruyagn ca tei fetschas tge ca nus giavischagn.» ³⁶Ad el ha getg ad els: «Tge les c'jou fetschi par vus?» ³⁷Ad i han getg ad el: «De a nus ca's setg[i]an sear egn digl mèn dretg a l'otar digl mèn saniastar an la ti'gliargia.» ³⁸Jesus ha raspundieu ad els: «Vus saves betga partge ca's ruyas; saves vus bevar igl biher c'jou bef, a vagnir batagieus cuagl batem c'jou vint batagieu?» ³⁹Els han getg ad el: «Ea, nus savagn quegl.» Jesus ha tuttegna getg ad els: «Vus vagnes sayr a bevar igl biher c'jou bef, ad a vagnir batagieus cuagl battem, c'jou vint batagieu. ⁴⁰Mo igl stat betga tiar a mei da schar sear vus digl mieus mèn dretg nedar saniastar, mobagn me a quels c'igl e sto luyô.» ⁴¹A cur c'igls otars han udieu quegl, hani survagnieu grittas segl Giatgan a segl Gion. ⁴²A Jesus ha clumo els tiar el ad ha getg: «Vus saves ca quels ca vignan salvos sco comandaders digl piaval, han pussànza sur el, a lur cunzagleadars han part veda quella pussànza. ⁴³Mo ascheia ha'gl betga dad eassar tràntar vus, mobagn quel ca vut vagnir grànd tràntar vus, de eassar igl voss surviaint. ⁴⁴A quel ca vut eassar igl ampren, de eassar igl fumegl da tuts. ⁴⁵Partge ear igl feagl digl carstgàn e betga vagnieu par saschar survive, mo par ca'l surveschi a detti la si'olma paramur da blears.» ⁴⁶Ad i en vagnieus ancùntar Jeriho, a cur c'i en ieus davent, el, igls seas giufnals ad egn grànd piaval, steva egn orf, Baltarmieus igl feagl da Timeus, sen la veia. ⁴⁷A cur ca'l ha udieu c'igl segi Jesus da Nazareth, ha'l antschiat a sgargnir: «Jesus, feagl da David, sapren'putgieu da me!» ⁴⁸A blears han fatg unvearz ad el ca'l degi tascher cieus, mo el sgargneava tuttegna, me ànc duplei: «Fegl da David sapren'putgieu da me!» ⁴⁹A Jesus e sto eri ad ha getg: «Clamat el!» Ad i han clamo el ad han getg: «Scumblida a leava sei, el clomma te.» ⁵⁰Ad el fiara davent igl sieus manti, seglia an pe a curra tiar Jesus. ⁵¹«Tge vol tei c'jou dessi far a tgei?» Igl tschoc raspunda: «Mussadar, fe c'jou vigni puspe da ver.» ⁵²Jesus gi: «Va, la ti'cardiantscha ha gido a tgei.» A bidalunga ha'l vieu ad e savundo a Jesus sen la veia.

⁴²⁾ Forsa «marclar» sco 12,3; 12,5 a 14,27.

11 A cur c’i en vagnieus datiar da Jerusalem, vei ancùntar Bethania, a sei ancùntar igl cualm digl ialì, ha’l el tarmess or dus digls seas giufnals ad ha getg: ²«Nat aint an quella vischnànca, an quella tscha vedvart, a la sco’s vegnes aint, ’gnis a catar ranto egn asan, ca sen quel ànc nign carstgàn e ieu a tgavagl. Faget lartg el à radiget el naqua.» ³Sch’anzatgi vus duess amparar: ‘Tge fages vus qua?’ Scha lu det par rasposta: ‘Igl Segnar drova quel, ad el vean dalùnga puspe a radir anavos el a vus’.» ⁴Ad i en ieus ad i han cato igl asan, lieu ved egn eschadira, ad els han sranto el. ⁵A daquels ca stevan la d’anturn han amparo els: «Tge fages? partge slieas igl asan?» ⁶Mo els han fatg gest sco Jesus veva cumando ad els, alusch han quels scho far els. ⁷Ad i han radetg igl asan tiar Jesus ad i han fiars lur raglias sur el, a Jesus e ieu a tgavagl sen quel. ⁸Bleas han raso or lur raglias sen la veia, otars han taglieu giou frastga segl funs, ad han starnieu lezza sen veia. ⁹A quels ca mavan oravànt a quels ca savundavan ad el, han antschiat a clamar: «Hosanna, ludo segi quel ca vean agl num digl Nossegnar. ¹⁰Ludo segi igl vagnir digl Raginaval digl noss Bab David, Hosanna an tut las òlteztgas.» ¹¹A Jesus e ieu a Jerusalem agl taimpal, a cur ca’l ha giu vurdo tut, [ad igl tains e sto passo dabet] e’l el ieu, cun quegl c’igl eara tard, cun tuts dudesch ve Bethania. ¹²A cur c’i en ieus daven’da Bethania, l’otra dumàn, veva’l fom. ¹³A cunquegl ca’l ha vieu dalieunsch egn pumer da fics plagn da figlia, e’l el ieu vei a vurdar scha’l catass ear anzatge damaglear sen el. ¹⁴A cur ca’l e vagnieu datiar dad el, ha’l el cato nut otar ca me figlia, partge c’igl eara betga igl tains digls fics. Ad el ha getg agli figer: «Menna ple de anzatgi maglear fics giou da te», ad igls seas giufnals han udieu quegl; ad i en ieus tuts ve Jerusalem. ¹⁵A cur ca’l e ieu aint agl taimpal, ha’l antschiat a frir neador quels ca marcadavan, a cumpravan agl taimpal, ad ha fiars anturn las mesas digls stgamgeadars⁴³⁾ a las sutgas digl marcadànts da tubas. ¹⁶Ad el ha betga savieu sfiarar c’ign purtass egn vaschi tras igl taimpal. ¹⁷Ad el ha antschiat a mussar ad ha getg ad els: «Statigl betga scret ca la mi’tgea de adaver num tgea d’uraztgùns par tut igls piavals? Vus ves dantànt fatg or da ella egn tàna da rubadurs.» ¹⁸Ad igls prears⁴⁴⁾

⁴³⁾ «Stgomgeadar» â Gangale proponieu an la si’ Kulturwörterammlung.

⁴⁴⁾ Igl evangeli digl Marcus ancanuscha «òltprears» a «prears» (grec: «archhiereus» a «hie-reus»). Gangale fa dantànt sainz’oter «prears» dad «òltprears» (11,18; 11,27; 14,43; 14,53 spunesch’el cun «parsura digls prears»).

a mussascartiras⁴⁵⁾ han ear udieu egl, a stubgeavan sco⁴⁶⁾ c'i savessan far ir a mal el, partge c'i vevan temma dad el, parque ca tut igl piaval sasmavagleava giou da seas plets. ¹⁹ A cur c'igl e vagnieu sera en els ieus or digl martgieu. ²⁰ A cur c'i en passos la dumàn sper igl figer vei, hani vieu el setg antoccan tiar la risch. ²¹ A Peadar ha fatg andamaint ad ha getg a Jesus: «Varda, igl pumer da fics ca ti has smaladiieu e si-glieu vei.» ²² A Jesus ha do par rasposta ad ha getg aglis: «Vegias cardiantscha aintan Nossegnar. ²³ Geabagn, jou gitg a vus: Tgi ca gi tiar que cualm: 'ta dòlza a ta fiara alla mar', sainza targinar agl sieus cor, mobagn a cartànt ca quegl tge ca'l gi davainti, a quel veani do egl. ²⁴ Parvei da quegl gitg jou a vus: Tut quegl ca's uras a ruyas, cartet ca's survign[i]as egl, ad igl vean do a vus. ²⁵ A cur ca's stes qua ad uras, pardunat scha's ves anzatge ancùntar anzatgi, par c'ear igl voss bab an tschial pardùni igls voss falamaints. ²⁶ Mo scha's pardunas betga, scha vean ear igl voss bab an tschial betg a pardunar igls voss falamaints.» ²⁷ Ad i en puspe ieus ve Jerusalem, a dantànt ca'l e ieu sei a giou agl taimpal, en igls prears⁴⁷⁾ vagnieus, alu igls mussascartiras⁴⁸⁾ ad igls vigls, ad han getg ad el: ²⁸ «An tge pussànza fas tei daquellas tgossas? Nedar tgi ha do a tgei quella plagnpussànza tscha dad eassar bùn da far tut quegl?» ²⁹ Mo Jesus ha getg ad els: «Jou vi far a vus egn'amparada, a vus mi det rasposta, alusch viou gir an tge pussànza c'jou fetg quegl. ³⁰ Igl battam da Gion, eara quel da tschial nedar digls carstgàns? Mi det rasposta.» ³¹ Ad els sapartartgeavan ad han getg trantar els: «Scha's giagn 'da tschial', lu gi'l: 'Partge ves lu peia betg cartieu ad el?' ³² Ner lainsa peia gir 'digls carstgàns'?» Els vevan temma digl piaval, partge ca tut la gliעד taneva senzur ca Gion segi sto egn sontg anzenadar. ³³ A tschels han lu do senzur ad han getg: «Nus savagn betga egl.» Jesus ha getg: «Ear jou ditg peia betg an tge pussànza c'jou fetsch las mias ovras.»

12 Ad el ha natschiat⁴⁹⁾ a bagliafar cun els tras sumeglias: «Egn carstgàn ha planto egna vegna, ha fatg natur⁵⁰⁾ egna zef, ha

⁴⁵⁾ Varda remartga 5.

⁴⁶⁾ Varda remartga 9.

⁴⁷⁾ Varda remartga 44.

⁴⁸⁾ Varda remartga 5.

⁴⁹⁾ Varda remartga 34.

⁵⁰⁾ Varda remartga 34.

cavo egn torcal, ad ha biyagieu egna tur'ad ha do quegl aglis luvraints, ad e ieu par sieus fatg. ²A cur c'igl tains e sto anturn ha'l tarmess egn fumegl tigls luvraints, par ca'l premdi giou digls luvraints igl fretg da la vegna. ³Mo quels han tschifo igl fumegl ad han marclo el, ad han scho turnar el cugls màns vits. ⁴L'otra geada ha'l tarmess egn otar fumegl, ad a quel han els do segl tgieu cun crappa, ad han fatg ir el cun nodas. ⁵Alusch ha el tarmess ànc egn otar, a lez hani gest sturnieu ad ànc blear otars, egna part hani marclo ad otars sturnieu. ⁶Qua ha'l el gieu egn sulet feagl, egn feagl fetg careztgieu, quel ha'l igl davos ear ànc tarmess tiar els, ad ha getg: 'I vignan bagn betg a mettar màn segl mieus feagl.' ⁷Mo igls luvraints han getg tràntar els: 'Quegl e igl artavel, vagnit, lagn sturnir el, par ca l'iarta crodi sen nus.' ⁸Ad i han prieu a sturnieu el ad han fiars el avànt la vegna. ⁹Tge vean'l igl patrùn da la vegna a far? El vean bagn a mazar igls luvraints da la vegna a dar ella ad otars. ¹⁰Ves vus betga ligieu quella scartira ca gi: 'Igl crap, qual c'igls mastargners han rafido, e davanto igl carpcantùn. ¹¹Quegl e davanto digl Segnar, a quegl e smarvaglius avànt igls meas ils'.» ¹²Ad els sapartartgeavan sco⁵¹⁾ i savessan paglear el, mo i sastarmantavan digl piaval, parquegl c'i vevan antaletg ca'l veva getg quella sumeglia ancùntar els, dantànt hani scho star el ad en ieus davent. ¹³Ad i han tarmess tiar el egn per Farisears, a surviaints da Herodas, par c'i peglian el cugls lur plets. ¹⁴Ad els en vagnieus ad han getg: «Mussadar, nus savagn ca tei stas tiar la vardat ad ampearas suaintar a nign. Tei vardas betg sen la gneffa digls carstgàns, mo tei mussas suaintar la vardad la dretga veia digl Segnar. E'gl dretg da dar tschains agli Caisar nedar betg? Stuainsa dar quegl ner betg?» ¹⁵El ha dantànt santieu lur glisnargnem, ad ha getg ad els: «Tge lessas vus mettar an pruvamaint me? Radiget a mei egn daner da dor par c'jou vezzi el.» ¹⁶Ad els han purto egn agli. Qua ha'l getg: «Da tge e'l igl maletg ad igl num senzur?» «Digl Caisar!» han els do senzur. ¹⁷Qua ha Jesus bagliafo ad ha getg: «Det agli Caisar quegl ca soda agli Caisar, ad a Nossegnar quegl ca soda a Nossegnar.» Ad els han sasmarvagliu giou dad el. ¹⁸Qua en igls Saduzears vagnieus ancùntar el, quels ca cren c'igl detti nigna lavada, i han amparo el ad han getg: ¹⁹«Mussadar, igl Moses ha schon scret a nus ca sch'egn frar da nus mora, a le anavos egna dunna sainza gianira, scha stotgi igl frar da quel prender lezza dunna a

⁵¹⁾ Varda remartga 9.

lavantar igl sem digl sieus frar. ²⁰ I fovan egn'eadà seat frars. Igl ampren ha marido egnà dunna a lez e mort ad ha scho anavos nigra già nira. ²¹ A l'otar ha prieu ella a quel e ear mort ad ha puspe scho anavos nigns suaintarvagnànts. Igl tearz sumegliantamaing. ²² A tuts seat [vevan prieu ella] ad han scho anavos nigns unfànts. Alusch, igl davos, e ear la dunna morta. ²³ Ad ussa tiar la lavada cur c'i leavan sei, tgi survean lu la dunna? Partge ca seat han gieu ella par dunna?» ²⁴ Qua dat Jesus rasposta a gi: «Quegl e betga ascheia, vus nas an err, parquegl ca's saves nut, ni da las scartiras, ni da la vartit digl Segnar. ²⁵ Partge cur c'i vegnan ad eassar lavos digls morts, scha vignani betg a prenda dunna, a betg a maridar, i vignan ad eassar sco àngals an tschial. ²⁶ Per otar, davart digls morts, c'els vignan a lavar sei, ves betga ligieu agl cudesch digl Moses sco Dieus ha bagliafo cun el agl spinatsch [rampùn] ad ha getg: 'Jou sund igl Dieus digl Abraham alu igl Dieus dad Isac alu igl Dieus da Giacob. ²⁷ Jou sund betga igl Dieus digls morts, mobagn digls vifs', vus nas an err.» ²⁸ Ad anaquella e vagnieu na egn sculoscartira⁵²⁾ ca veva tarlo tiar, sco i amparavan l'egn l'otar, a cunquegl ca'l saveva ca Jesus vess raspundieu bagn ad els, ha'l amparo ad el: «Tgenegn e igl ampren camundamaint da tuts?» ²⁹ A Jesus ha do par rasposta, c'igl ampren da tuts segi quel: «Tearla Israel, igl Segnar igl noss Dieus e igl sulet Segnar. ³⁰ Tei des taner adatgear igl tieus Segnar, igl tieus Dieus, da tut tieus cor, da tut ti'olma, a da tuts teas partratgamaints a da tut la ti'vartid. ³¹ A igl savund e quel: Tei des careztgear igl tieus amparmer car[stgàn sco tatez; ple]⁵³⁾ grànds ca que camundamaint en nigns.» ³² Ad igl sculoscartira⁵⁴⁾ ha lura getg: «Bagn has tei bagliafo, Mussadar. Tei has plido la vardat, partge c'igl dat egn sulet Dieus, ad igl e nign otar. ³³ A taner tgear el da tut cor, da tut antaletg, da tutta vartit, a taner tgear igl sieus amparmer carstgàn sco tatez e pli ca tuttas unfrendas a fimiant.» ³⁴ Cur ca Jesus ha vieu ca'l deva rasposta da pardeart, ha'l el getg ad el: «Tei es betga lieunsch digl Raginaval da Dieus», a nign ha dastgieu amparar el dapli. ³⁵ A Jesus ha bagliafo ad ha getg: «Sco⁵⁵⁾ gini igls sculoscartiras⁵⁶⁾ ca Cristus segi igl fegl de David? ³⁶ Partge ca Da-

⁵²⁾ Varda remartga 5.

⁵³⁾ Igl text an [] mánca. Igl pleds purschieus en prieus digl vears 33.

⁵⁴⁾ Varda remartga 5.

⁵⁵⁾ Varda remartga 9.

⁵⁶⁾ Varda remartga 5.

vid sez ha getg tras igl spiart sontg: ‘Igl Segnar ha getg agli mieus Segnar: Sea da la mi’vart dretga toccan c’jou met igls teas anamitgs sut igls teas pes.’³⁷ David numna lu peia el sco pigl sieus Segnar, sco⁵⁷⁾ savess lez lu eassar igl sieus feagl?’³⁸ A runadas piaval tarlavan bugent sen el. Ad el mussava an sieus mussamaint ascheia: «Vus, sapartgirat digls sculoscartiras⁵⁸⁾, ca van bugent cun rassas lùngas ad han bugent c’i vign[i]an salidos segl plaz,³⁹ a sean igls amprens allas Sinagogas, a senzum las mesas da tschagnas.⁴⁰ Els ca maglian giou aglis vieuas lur fatg, a dattan dad antalir da far gràndas uraztgùns, sen quels croda igl truvmaint pli greaf.»⁴¹ A Jesus saseva vedvard igl begl da las unfrendas, a blear rehs far[g]evan aint blear.⁴² Ad i e vagnieu egna povra vieua ad ha fiars aint dus hellars⁵⁹⁾ [quegl fa egn rap].⁴³ Alusch ha’l el clamo natiar igls seas giufnals, ad ha getg ad els: «Piglver, jou gitg a vus, quella vieua ha fiars aint pli blear ca tuts, c’han fiars aint agl begl d’unfrendas.⁴⁴ Partge c’igls otars han fiars aint daquegl c’i han danvànz, mo quella ha mess or da la si’misiargia tut quegl c’ella ha gieu, tut igl sieus fatg.»

13 Ad anaquella ca’l e ieu or digl taimpal ha egn digls seas giufnals getg agli: «Mussadar, varda tge crappa, a tge biyetg ca quegl e.»² A Jesus ha do par rasposta ad el: «Vezzas tei que tarment biyetg aqua, tscha vean betga scho egn crap sen l’otar, ca vagness betga scarpo giou.»³ A cur ca’l ha satschanto giou segl cualm digl Iali, vedvart digl taimpal, han igl Peadar alu igl Giatgan alu igl Gion amparo ad el daperse:⁴ «Gi a nus, cura vean a scuntrar daquegl? A gi l’anzenna digl tains cur ca tut quellas tgossas vignan cumplanidas.»⁵ A Jesus ha natschiat⁶⁰⁾ a ruschanar ad els: «Vurdad ca nign magni vus sen fòlzas veias.⁶ Plirs vignan a vagnir agl mieus num a giànt: ‘quegl sund jou’, a vignan a cuglinar vus.⁷ Cur ca’s gnis da udir ear da vuearas, vegias betg ancuschas. Quegl sto davantar, mo quegl e ànc betga la schinada.⁸ Egn piaval vean a lavar sei ancùntar l’otar, ad egn raginaival ancùntar l’otar. Igl vean a dar tearatriambals qua a tscha agls lia[c]s ad i vean a dar fu-

⁵⁷⁾ Varda remartga 9.

⁵⁸⁾ Varda remartga 5.

⁵⁹⁾ «Hellars» dav’igl betga digl tains da Jesus, «lépta» scriva igl text grec a manegia egna muneda d’arom.

⁶⁰⁾ Varda remartga 34.

mazs. Glez e l'antschea(r)ta da las dalurs. ⁹Mo vus fet adaig sen vus sezs. I vignan a surdar vus aghis dartgiras, a vus vagnis a vagnir scuditschieus allas Sinagogas a manos avànt igls cumandadars ad igls retgs, sco paretgas da me ancùntar els. ¹⁰A la bùna Nova sto gl'amprem vagnir adavearta a tut igls piavals. ¹¹A cur c'i magnan vus avànt las dartgiras, betga safet quitos sen quegl ca's vess da gir, mo quegl ca vean quell'ura do aint a vus glez bagliafat. Partge ca betga vus eassas quels ca bagliaffan, mobagn igl Spiart sontg. ¹²Mo egn frar vean a surdar igl frar agli mort, ad igl bab igl feagl, ad igls unfànts vignan a lavar sei ancùntar lur geniturs, ad igls vignan a mazar. ¹³A tuts vignan a purtar gritta sen vus, paramur digl mieus num, mo tgi ca vean a saver andirar toccan la fegn, quel vean a vagnir spindro. ¹⁴Mo cur ca's vagnis a ver la sgrischur digl sgrurdegn, an egn lia[c] nou ca'l stuess betg eassar – tgi c'antali, fetgi parsenn – lura den quels c'en an Judeia fugir segls cualms [allas mantognas]. ¹⁵A tgi ca e seagl tetg, vigni lu betga giou an tgea, nedar vommi betg aint par preudar anqual tgossa or da la si'tgea. ¹⁶A tgi c'e lior seagl funs turni betg anavos par preudar igl sieus mantal. ¹⁷Mo povras las purtanzas a quellas ca tezzan igls ezs gis. ¹⁸Urat ca la vossa mitscheada davainti betga gl'unviarn. ¹⁹Partge ca quels gis vignan a davantar daquellas furtegnas c'en menna stadas toccan uss digl gi da la stgafida digl mund anna ca Dieus ha scafieu, a vignan ear menna pli a davantar. ²⁰A scha Nossegnar vess betga scurzanieu igls gis, vagness nigna tgarn spindrada. Mo parveia digls ligieus c'el ha ligieu or, ha'l el scurzanieu igls gis. ²¹A sch'anzatgi vean lu a gir a vus: 'Varda la, igl Cristus e tscha', betga cartet. ²²Partge c'igl vignan a lavar sei fòlzs Cristus, a fòlzs anzinadars a quels vignan a far anzennas a striigns par surmanar, sch'igl fuss pusseval, igls ligieus. ²³Vus dantànt vegias adaig, jou ve getg a vus tut oravànt. ²⁴Mo igls ezs gis suaintar lezza anguscha, vean igl suleagl a vagnir stgiranto, a la clerglegna vean a zupantar la si'cleritat. ²⁵A las stelas vignan a cupitgear giou da tschial, a las pussanzas da tschial vignan a survagnir egn fetga. ²⁶Aluscha per vignign a ver igl feagl digl carstgàn⁶¹⁾ a vagnànt cun grànda pussanza a gliargia agls nivals. ²⁷Alura vean el a tarmettar or igls àngals, a vean a rimnar igls ligieus or da tuts quatar zuffals davent digl team da la teara toccan tigl team da tschial. ²⁸Amprandet giou digl pumer da fics quella sumeglia: Cur ca la

⁶¹⁾ Varda remartga 38.

romma e frestga a la si'feglia antscheva a creschar, sancurschainsa ca la stat e datiar. ²⁹ Ascheia duessas ear vus suaintar adaver vieu a davantar quegl sancorschar c'el e avànt igl esch. ³⁰ Piglver jou gitg a vus: Quella schlatta vean ànc betg a vargear vei, avànt ca tut tschegl vean ad eassar qua. ³¹ Tschial a teara vignan a vargear vei, mo igls meas plets vignan a star. ³² Mo nign sa igl gi a l'ura da quegl. Gnànc igls àngals an tschial, ear betg igl fegl, mobagn igl bab tut sulet. ³³ Vurdat a vaglieat, partge ca's saves betga cur ca que tains vean ad eassar. ³⁴ Sco egn um ca fov'ieu davent ca veva banduno la si'tgea, a surscho igl sieus fatg agli si'fameglia, a la si'lavur a mintgegn, a veva cumando aglis bugos digl esch da vaglear. ³⁵ Vagleat, partge ca's savez betga cur c'igl patrùn-tgea turn'anos, daseras, nedar da measanots, nedar cur c'igl cot tgànta, nedar da marvegl. ³⁶ Par c'el vigni betga dasnadetg a vus tgatti sadurmantos. ³⁷ Mo quegl c'jou gitg a vus, quegl gitg jou a tuts: Segias vagliànts.»

14 Dus gis suaintar earan dantànt las dumengias⁶²⁾ digl pàn sainza lavànt. Ad igls òltprears ad igls sculosscartiras⁶³⁾ vurdavan sco⁶⁴⁾ i savessan tschifar el davos vei ad igl mazar. ² Els gevan numnadameng: «Me betga segl firo, par c'igl detti betga canera tràntar igl piaval.» ³ Egn gi ca'l fova a Bethania, an tgea digl Schamùn, dabiamal, a gest dantànt ca'l saseva davos mesa, e'gl vanieu aint egn dunna cun egn guttar d'albastar bagn plagn detg a tgear etg da nard, ad ella ha rut igl guttar ad ha svido igl ialì giou pigl tgieu a Jesus. ⁴ Egn per dantànt han gnurnieu tiar sasez: «Partge tschavatar que tgear a bün ialì? ⁵ Ign vess savieu far vanal que ialì par pli ca 300 daners, a dar quels raps aglis povars.» Ad i fovan da malaviglia ancùntar ella. ⁶ Mo Jesus ha getg senzur: «Schet star ella, partge des stainta ad ella? Ella ha fatg digl bian cun me. ⁷ Igls povars en adigna cun vus, cur ca's les far digl bian ad els, mo

⁶²⁾ «Pastgas» e la feasta da la lavada da Cristus. La feasta giudaica c'â liac digl madem tains (sch'igls Giudieus ân betg egn on baseast) sanumna par hebraic Pässach». Par tudestg vainsa dus plets «Ostern» a «Passa» par rumàntsch e igl ampo ple cumpligtieu: Igl pled «Pastgas / Pasqua / Pasca» vean digl hebraic; igl e peia greav da disfrantzgear. Bi la Vulgata (spunida lategna) â scret «Pascha», Bifrun (1560); «pashqua/paschqua», ad ear Luther â spunieu 14,12 cun «Osterlamm».

⁶³⁾ Varda remartga 5.

⁶⁴⁾ Varda remartga 9.

me ves betg adigna. ⁸Quegl ca'la ha savieu, glez ha'la fatg; ella ha oravànt unshieu me par la satarada. ⁹Piglver jou gitg a vus: An tge lia[c] ca la Bùna Nova vean ear adigna pardayada, dapartut vean que c'ella ha fatg a vagnir risdo sco ragurdianscha ved ella.» ¹⁰Ad igl Judas Ischariot, egn digls dudesch, e ieu tigls òltprears par igl tgisar ad els. ¹¹Ad i han sascho plascher quegl, cur c'i han udieu quegl, ad i han amparmess da dar daners ad el. Ad el stitgeava sen egna bùna caschùn da surdar el. ¹²Igl ampren gi digl pàn sainza lavànt, dantànt c'ign mazza igl tschut da Pastgas⁶⁵), han igls giufnals getg ancùntar el: «Noua vol tei ca nus samtgeian igl gentar da Pastgas⁶⁶)?» ¹³Ad el ha lura tarmess dus digls seas giufnals ad ha getg ad els: «Nat aint agl martgieu a vus vagnis ad antupar egn carstgàn ca porta egn hrüy aua, savundat a quel. ¹⁴A nou c'el va aint, la get agli patrùn-tgea c'igl Mestar laschi amparar, noua ca'l vegi igl sieus albiartg, ca'l setgi maglear igl giantar da Pastgas⁶⁷) cugls seas giufnals. ¹⁵Ad el vean a mussar a vus egn speiar grànd, luyô cun plimatschs, a la samtgeat par nus.» ¹⁶Senaquegl en igls giufnals ieus d'avegn da la, ad en vagnieus aint agl martgieu, ad i han cato sco'l veva getg aglis, a la hani samtgeiu igl giantar da Pastgas⁶⁸). ¹⁷A cur c'igl e vagnieu sera, e'l el vagnieu cugls dudesch. ¹⁸A dantànt c'i sasevan davos mesa a magleavan, ha Jesus getg: «Agn vardat gitg jou a vus, egn da vus vean a surdar me, egn ca maglia cun me.» ¹⁹A tschels han antschiat a vagnir da malaviglia, ad i amparavan egn suaintar l'otar: «Matem betg jou?» ²⁰El dantànt ha getg: «Egn digls dudesch ca bogna cun me igl pàn alla scadeala. ²¹Partge c'igl fegl digl carstgàn va la si'veia, sco'gl stat scret dad el, mo povar que carstgàn, tras quel c'igl fegl digl carstgàn vean surdo, igl fuss migliar ca quel fuss betga naschieu.» ²²A dantànt c'i maglieavan ha'l el prieu igl pàn, ha getg igl rieuc d'angraztgiamaint, ha rut el, do el ad els ad ha getg: «Quegl e igl mieus tgiarp.» ²³Ad el ha prieu igl biher, ha getg igls plets da graztgias, ha do ad els, a tuts han bavieu ordlandar. ²⁴El ha detg ad els: «Quegl e igl mieus sàng, igl sànc da la leia cun vus⁶⁹), ca vean spons par blears. ²⁵Agn vardat gitg jou a vus: Jou vignt betga pli a bevar digls fretgs da la vegna, antoccan sen

⁶⁵) Varda remartga 62.

⁶⁶) Varda remartga 62.

⁶⁷) Varda remartga 62.

⁶⁸) Varda remartga 62.

⁶⁹) «Cun vus» mánca agl text grec.

lez gi, c'jou vînt a bevar igl vegn nof agl Raginaval da Dieus.»²⁶ A cur c'i han gieu schino da cantar igl lod d'nagraztgamaint⁷⁰, eni ieus or sigl cualm d'iali.²⁷ A Jesus ha getg ad els: «Vus vagnes ànc quella notg tuts a sagritantar giou da me, partge c'igl stat scret: 'Jou vînt a marclar igl pastur, a las nursas vignan ad ir daparse [vagnir scarsadas].'»²⁸ A cur c'jou sadasd, viiou ir avànt a vus agn Galileia.»²⁹ A Peadar ha getg agli: «Piglver, piglver, jou gitg a tgei, scha tuts sagritaintan, jou vi betga sagritantar.»³⁰ A Jesus ha getg ad el: «Piglver, piglver, jou gitg a tgei, oz an quella notg qua, avànt c'igl cot tgànta duas geadas, veans tei a sniear me tres geadas.»³¹ Mo Peadar ha getg pli daratschiart ancùntar el: «A sch'jou vess da murir cun te, sniear savess jou tuttegnna betg te.»³² Ad i en vagnieus tiar egn bagn, quel ha num Gethsemane. Ad el ha getg aglis giufnals: «Saset giou antoccan c'jou vont ad urar.»³³ Ad el ha prieu cun el Peadar, lu Gion alu igl Giatgan ad ha antschiat a survagnir temma ad anguschas.³⁴ Ad el ha getg ad els: «La mi'olma e cumbargeada toccan la mort. Stet qua vardgios.»³⁵ Ad el e ieu pli lieunsch aint ad e curdo sen teara, ad ha uro ca quell'ura passi sper el vei, sch'igl segi pusseval.³⁶ Ad ha getg: «Abba, mieus bab, a tgei e tut pusseval, prenda davent da me que biher, mo betg tge c'jou vi, mo tge ca tei vol, davainti.»³⁷ Ad el turna anavos a tgatta igls giufnals sadurmantos, a gi tigl Peadar: «Schamùn, dormas tei? Has tei betga savieu star gvardia egna suletta ura?»³⁸ Vagleat ad urat, par ca's vagnaias betg an pruvamaint. Igl Spiart e samtgieu mo la tgarn e flevla.»³⁹ Ad el e ieu puspe ad ha uro ad ha getg igls madems plets.⁴⁰ A cur ca'l e turno, ha'l el cato els sadurmantos l'otra gea, partge c'i vevan igls ils plagn sian, a savevan betg tge dar rasposta ad el.⁴¹ Ad el e vagnieu la tearza gea, ad els durmevan puspe, alusch ha'l el getg ad els: «He, les vus durmir a pussar? Igl e uss avunda, igl tains e uss qua. Vurdat, igl feagl digl carstgàn⁷¹ vean surdo agls màns digls putgeadars.⁴² Lavat, nus lagn ir. Det adaig, quel ca tgisa me, e betg lieunsch davent.»⁴³ A dalùnga dantànt ca'l bagliafava ànc, e'l igl Judas, egn digls dudesch, vagnieu tiar el, a blear piaval cun el, armos cun fists, daquels tarmess digls prears⁷², digl sculossartiras⁷³

⁷⁰) Varda remartga 34.

⁷¹) Varda remartga 38.

⁷²) Varda remartga 44.

⁷³) Varda remartga 5.

alu digls vigls. ⁴⁴ Ad igl malfideval veva fatg giou egn'anzenna cun els a getg: «Quel c'jeu dunt egn betsch, quel egl. Tschifat el a manat davent el cun adaig.» ⁴⁵ A cur c'el e vagnieu, e'l el ieu speart tiar Jesus ad ha getg: «Mestar!» ad ha do egn betsch ad el. ⁴⁶ Quels han mess mèn ved el ad han paglieu el. ⁴⁷ Mo egn digls dudesch ca fova daparse ha traig cun egnà lantscha⁷⁴) ad ha tschuntgo giou egn'ureglia agli surviaint digl òlt-prear. ⁴⁸ Jesus ha do rasposta ad ha getg ad els: «Vus eassas ieus or cun spadas a fists, sco par paglear egn malfagiaint. ⁴⁹ Mintga gi sund jou sto tiar vus an baselgia⁷⁵), a vus ves betga paglieu me, par ca las scartiras vignan cumplanidas.» ⁵⁰ Tut igls giufnals han banduno el ad en mitschieus. ⁵¹ Igl fova egn mat ca savundava ad el, a veva par vastgieu me egn lanzial sen la peal blutta; ad i han lieu paglear quel. ⁵² Mo el ha scho dar igl vastgieu ad e mitschieu niu avànt els. ⁵³ Alusch hani mano Jesus tiar igl parsura digls prears⁷⁶). Ala eni vagnieus anzemmal, igls prears, igls sculossartiras⁷⁷) alu igls vigls. ⁵⁴ Ad igl Peadar e ieu suaintar ad el toccan tiar la curt digl òlt-prear. El saseva cugls fumegls a sascaldava ved la fugna. ⁵⁵ Igl òlt-prear ad igl ravugl digls prears ampruvavan da catar egnà paretga par trovar Jesus alla mort, mo i catavan nut. ⁵⁶ Partge ca blears devan fòlzas paretgas, mo quellas navan betg parigna. ⁵⁷ Ad anqual e zapo sei ad ha do stamungi⁷⁸) ancùntar el, ad ha getg: ⁵⁸ «Nus vagn udieu a bagliafar el ascheia: 'An tres gis vignt jou a spazar giou quella baselgia⁷⁹) fatga cugls mèn da miradars, ad an tres gis vignt jou a bayagear egn otra, betg fatga cugls mèn da miradars.'» ⁵⁹ Ad ear quella paretga fova maldretga. Igl òlt-prear e lu sto amiaz igls otars ad ha amparo Jesus: «Das tei betga senzur sen quegl ca quels gin ancùntar te?» ⁶⁰ Jesus ha taschieu ad ha getg nut. ⁶¹ Igl òlt-prear ha amparo el ànc egnà gea ad ha getg: «Es tei Cristus, igl feagl digl òltludo?» ⁶² Jesus ha do senzur: «Jou sund quel, a vus vagnes a ver igl feagl digl carstgàn a sear da la vart dretga digl Tutpussànt, a vus vagnes a ver lez a vagnànt giou ord igls nivals da tschial.» ⁶³ Ad igl òlt-prear ha scarpo la si'rassa ad ha getg: ⁶⁴ «Tge basegns vainsa d'otras paretgas? Ves betga udieu a gir el la

⁷⁴) Savund igl text original e quegl egnà spada («máchaira»).

⁷⁵) Varda remartga 6.

⁷⁶) Varda remartga 44.

⁷⁷) Varda remartga 5.

⁷⁸) Agl ver sen digl pled lategn «testimonium», digl qual «stamungi» sto easser darivo, «tischmuongia» an Gidegna.

⁷⁹) Varda remartga 6.

pultregna ancùntar Dieus? Tge manageas vus?» Ad els han truvo el alla mort. ⁶⁵ Ad i han antschiat a spidar sen el, ad i han lieu vei igls seas ils, alur gevni agli: «Angivegna tgi ca ha do a tgei anturn las ureglias.» Ad igls fumegls devan giou sen el cun peartgas. ⁶⁶ A dantànt c'igl Peadar eara an zuler, e la fantscheala digl òltprear vagnida aint.⁸⁰⁾ ⁶⁷ A cur ca'la ha vieu igl Peadar a sascaldar veda la fugna, ha'la getg: ⁶⁸ «Ear tei fovas anzemmal cugl Jesus da Nazareth», ad el ha snieu egl ad ha getg: «Jou ni antalitg, ni se tge ca tei bagliaffas.» [Ad igl cot ha canto] ad el e ieu or digl zuler. ⁶⁹ A la fantscheala ha puspes vieu el, ad ha getg a quels ca fovan ala: «Quegl e ear egn da tschels», a Peadar ha snieu ànc egn gea. ⁷⁰ Egn pintga peaza senzur han igls datiarstànts getg ad el: «Sayir ca tei es egn da tschels. Tei bagliaffas gest sco quels da Galileia.» ⁷¹ Ad el ha antschiat a schlamar ad angirar, c'el ancanuschi betg igl carstgàn, da quel c'i raschun[i]an. ⁷² Ad anquella ha'l igl cot canto la savunda gea. Ad igl e vagnieu andamaint agli Peadar igl pled da Jesus, ca lez veva getg ad el: «Avànt c'igl cot tgànta duas geadas, veans tei a sniear me tres geadas.» Ad el ha zupo la si'vista ad e ieu davent a dànt is.

15 A damarvegl han igls òltprears fatg cunzegl cugls vigls a cugls sculosscartira⁸¹⁾, a latiar igl antiar cunzegl, senaquegl hani lieu Jesus a surdo el agli Pilatus. ² Ad igl Pilatus ha amparo el: «Es tei igl retg digls Giudieus?» Mo el ha do par rasposta: «Tei gis egl.» ³ Ad igls òltprears igl tgisavan fetg. ⁴ Mo igl Pilatus ha amparo el puspe ad ha getg: «Das tei betga rasposta, varda, quàntas tgossas c'i mettan a dias a tgei.» ⁵ Mo Jesus ha do nigra rasposta pli, ascheia c'igl Pilatus e sto sursto. ⁶ Mo el veva par disa da dar lartg egn digls sarosagn, tgenegn c'igl piaval giavischeava. ⁷ Mo igl fova egn ca veva num Barabbas, saro aint anzemmal cun quels ca vevan murdargieu digl tains da la lavada. ⁸ Ad igl piaval e ieu sei ad ha giavischo c'igl Pilatus fetschi sco'l vegi adigna fatg ad els. ⁹ Mo igl Pilatus ha do rasposta ad ha detg: «Les betga c'jou deti lartg a vus igl retg digls Giudieus?» ¹⁰ Partge c'el saveva c'igls òltprears igl vevan tgisò aint or da scuvidànza. ¹¹ Mo igls òltprears andrisavan sei igl piaval, par ca'l detti ad els pli tgieuntsch libar igl Barabbas.

⁸⁰⁾ Savund Gangale e Peadar ieu betga me agl curt, mobagn an tgea.

⁸¹⁾ Varda remartga 5.

¹²Mo igl Pilatus ha puspe do senzur: «Tge les peia, c'jou fetschi cun quel ca's numnas igl retg digls Giudieus?» ¹³Ad els han briglieu: «Palenda el ved igl lenn.» ¹⁴Mo igl Pilatus ha do par rasposta: «Tge ha'l fatg digl mal?» Mo els sgargneavan ànc blear dapli: «Palenda el ved igl lenn.» ¹⁵Alusch ha'l igl Pilatus tartgieu da far cuntaint igl piaval, ha do lartg Barabbas ad ha surdo Jesus par ca'l vigni scudaschieu, alusch cruzifitgieu. ¹⁶Lura han igls suldos mano aint el alla stiva da dartgira, ad i han clamo anzemmal l'antiara cumpagneia. ¹⁷Ad i han traig agn ad el egn ragl da stgarlatta, han fatg egn tschupi da spegnas ad han mess quegl sigl tgieu ad el. ¹⁸Ad els han antschiat a far stgavas ad i han getg ad el: «Segias salido, tei, retg digls Giudieus.» ¹⁹Ad i pitgeavan giou pigl tgieu cun egn torta, ad i spidavan sen el, a safarg[e]van an schanuglias avànt el ad uravan sper el. ²⁰A cur c'i han fatg sgomgnas giou dad el, hani traig or igl ragl da stgarlatta agli a traig agn la si'aitgna vastgadira, ad i han runo or el par igl curzifitgear. ²¹Ad i han sfurzo egn ca vagneva na or digls funs a passava sperasvei, egn cugl num Schamùn da Zirena, igl bab digl Xandar a digl Rufus, ca'l porti la crusch da Jesus. ²²Ad i han radetg el sen egn lia[c] cun num Golgatha. [Quegl vut dir par Rumàntsch: «igl lia[c] da las tgavazzas»]. ²³Ad i han piart ad el vegn cun myrtha⁸²⁾, mo el ha betga prieu. ²⁴Ad i han cruzifitgieu el ad han partgieu la si'vastgadira, a targiànt la sort, tge ca mintgegn degi survagnir. ²⁵Mo igl eara l'ura tearza cur c'i han anguto el ved la crusch. ²⁶Senzum la crusch fov'igl surscret da la si'cualpa: «Igl retg digls Giudieus.» ²⁷A cun el hani cruzifitgieu dus ladars, egn da màn dretg a l'otar da màn saniastar. [²⁸A cun quegl e la scartira vagnida cumplanida quella ca gi: «El e vagnieu tràntar igls rumpadars digls tschantamaints.»] ²⁹A quels ca navan sperasvei sbarlitavan igl tgieu a gevan tut las aviras ancùntar el: «He tei, ca spazzas igl taimpal ad igl bayegias puspe sei an tres gis, ³⁰spendra tez a via gioud la crusch.» ³¹Ad ear igls òltprears ad igls scu-losscartiras⁸³⁾ fevan lur sgomgnas tràntar els e gevan: «Otars ha'l gea spindro, mo sasez sa'l betg. ³²Ussa de'gl retg digls Giudieus vagnir gioud la crusch, par ca's vaseian a carteian.» Ad ear quels ca palandavan sper el ved lur crusch, tantavan el. ³³A cur c'e sto la sisavl'ura, ha'gl do egn stgiradetna, a tocca la novavl'ura e'gl sto stgir segl antiar mund.

⁸²⁾ Savund igl text grec satract'igl da «mira» a betga da «myrtha».

⁸³⁾ Varda remartga 5.

³⁴ Ad alla novavla ha Jesus clamo dadòlt: «Eloi, Eloi, lama sabahtani!» [quegl e par Rumàntsch: «Mieus Dieus, mieus Dieus, partge has tei banduno me?】³⁵ A cur c'egn per ca fovan latiar han udieu quegl, hani getg: «Varda, el clomma Eleias.»³⁶ Ad egn e currieu ad ha bugnieu egn schvumm cun ischieu, ha catscho lez sen egn fist ad ha do da bevar ad el ad ha getg: «Spitgeat, lagn vurdar sch'Eleias vean a gidar ad el gioud la crusch.»³⁷ Qua ha Jesus do egn bregl, ad e spartgieu.³⁸ Ad igl zindal digl taimpal e spartgieu an dus tocs, da senzum toccan gioudapes.³⁹ Ad igl manadar da la suldada ca steva vedvart dad el, ha vieu sco'l e spartgieu, alu ha getg: «Que carstgàn qua e piglver igl fegl da Dieus.»⁴⁰ Mo igl earan dunnas ca vurdavan tiar da lieunsch, tràntar las ezzas fov'igl Mareia Marlen, Mareia digl Giatgan pintg, alu la mamma digl Joses a da Salome⁸⁴),⁴¹ ca earan savundadas ad el cur ca'l fova an Galileia, a vevan survieu agli, alu blears otars ca fovan vagnieus cun el sei a Jerusalem.⁴² A cur c'igl e sto sera, igl eara angual igl gi da la samtgeada, igl gi avànt igl Sabbat,⁴³ e vagnieu igl Gisep d'Aramateia egn vangiant um da la dartgira, ca spitgeava ear segl Raginaival da Dieus, ad ha vuyagieu dad ir tigl Pilatus, ad ha giavischo igl tgiarp da Jesus.⁴⁴ Mo Pilatus e sto sursto, ca Jesus segi schon mort, ha scho clamar igl manadar da la suldada, ad ha amparo ad el: «E quegl la vardad?»⁴⁵ A cur ca'l ha natarvagnieu⁸⁵) egl digl manadar, ha'l el schincagieu agli Gisep la bara.⁴⁶ Lez ha cumpro egn lanzial, ha prieu giou Jesus, igl ha zuglieu agl lanzial, ad ha mess el an egna fossa, c'eara tagleada aint an egn tschaingal, ad el ha ruclo egn grànd crap avànt la bucca da la fossa.⁴⁷ Mo Mareia Marlen, alu Mareia da Joses vurdavan da lieunsch nou ca'l vagness mess.

16 A cur c'igl Sabbat e sto vargieu, hani la Mareia Marlenna, alu la Mareia, mamma da Giatgan a da Salome⁸⁶) cumpro etgs, par ir ad unschaint igl tgiarp da Jesus.² Alura eni vagnidas tiar la fossa igl ampren gi da l'eanda cur c'igl sulegl e sto lavo.³ Ad ellas bagliafavan l'egna cun l'otra: «Moscha, tgi gida a nus curlar igl crap davent da la fossa?»⁴ Mo cur ca'las han tgitto sen la fossa, hani vieu c'igl crap eara

⁸⁴) «Salome» stat agl text grec agl nominativ.

⁸⁵) Varda remartga 34.

⁸⁶) Varda remartga 84.

ruclo davent, schagea c'igl eara egn crap garvurs. ⁵ A cur ca las en idas aint alla fossa, hani vieu egn mat a sear da la vart dretga, vastgieu cun egn rass'alva, ad ellas han survagnieu snavurs. ⁶ Mo el ha getg ad ellas: «Betga sastarmantat, vus antschartgeas igl Jesus da Nazareth, quel c'e vagnieu anguto sen la crusch. El e lavo sei, el e betg'aqua, vurdad igl lia[c] nou ca'l fova an bara. ⁷ Mo nat a get aglis seas giufnals ad agli Peadar, ca'l rivi agn an Galileia avànt ca vus. La vagnes vus a ver el sco ca'l ha getg.» ⁸ Ad ellas han fastgino veiador dabot, ad en idas or da la fossa a snavurs a tramblànza zacudevan ellas. Ad i han getg nut a nign, ellas vevan temma. ⁹ Mo Jesus, suaintar ca'l eara lavo da dumàn marvegl, igl ampren gi da l'eanda, ha safatg adaveart igl ampren agli Marei Marlena quella ca'l veva vejavànt spindro da seat giavals. ¹⁰ Ad ella e ida ad ha ruschano egl a quels c'earan savundos ad el, a ca bargevan an malancarschadetna. ¹¹ Mo cur ca quels han tarlo tiar ad han udieu ca'l vivi, a vegi samusso, hani betga lieu crer ad ella. ¹² Suaintar ha Jesus safatg adaveart an egn'otrafurma, a dus ca navan gest or segl funs. ¹³ A quels en ear ieus ad han do part daquegl aglis otars, ad ear quels han betga cartieu. ¹⁴ La davosa gea ha Jesus samusso aglis dudesch giufnals, toccan c'i sasevan davos mesa, ad el ha fatg unvearz aglis parveia da lur malcardianttscha, parveia da lur cors dirs, parquegl c'i vevan betga cartieu, schagea c'i vevan vieu ca'l eara lavo sei. ¹⁵ Ad el ha getg ad els: «Nat or agl mund a pardayat la Bùna Nova sen tut la teara. ¹⁶ Tgi ca vean a crer a sale batagear, vean spindro, mo igls malcartaints, quels vignan truvos. ¹⁷ A quel-las anzenas vignan a nudar igls cartaints: els vignan a sigliantar or igls giavals an mieus num, vignan a bagliafar lungatgs menna udieus, vignan a scungirar las zearps a sch'egn dad els vean a bevar tissi, lu vean quegl a far nut, ad i vignan a mettar igls màns segls malzàns a quels vignan scampos.» ¹⁸ Anaquella ca Jesus bagliafava ascheia cugls seas giufnals e'l el cun egnagea vagnieu prieu davent, sei an tschial, ad el ha satschanto da la vart dretga da Dieus. ¹⁹ Ad els en ieus or ad han pardayo igl pled dapartut cugl agid da Nossegnar a cun la paretga da las si's anzenas.

* * *

Lungaitg a cardientscha

La spunida digl evangeli digl Marcus eara par Giuseppe Gangale blear daple ca me egn exerzezi linguistic: Pled a cardientscha s'odan an-zemen. Gangale â bagliafo da «pleds magics» near «pleds clav». Lungaitg

â dafar cun l'olma. Gangale e parschuadiu: Bilinguitad, la midada cuzevla digl rumantsch agl tudestg a cuntrari «veroberflächlich die Volksseele durch den ständigen Wechsel der seelischen Symbole (Sprache)»⁸⁷⁾. Quegl e savund Gangale la raschùn par l'insensibilitad religiosa ch'el crei da stuer constatar spezialmeing an Sutselva.⁸⁸⁾ Cun la spunida da la bûna nova â el lieu dasdar l'olma rumantscha sutsilvana a la sensibilitad religiosa. Par mîns da la Renania â el parquegl fatg las savundântas propostas: «Die A.S.R.⁸⁹⁾ stellt ein religiöses Laienwerk auf: Die romanische Bibel Vereinigung, in den folgenden sprachlich gefährdeten Gemeinden: Feldis, Almens, Scharans, Zillis, Andeer, Ferrera, Prâz, Sarn. Ziel: Übersetzung der Bibel ins Romanische Mittelbündens. Sitzungen: Zwei Mal monatlich. Mitglieder: Am liebsten, ältere, religiös eingestellte Leute, die romanisch sprechen. Dadurch lernen die Leute wieder ihre Bibel zu lesen und 'das religiöse Erlebnis, das in der Bibel enthalten ist in der Sprache ihres Herzens auszusagen'. Diese objektive Sphäre wird dadurch zur subjektiven. Keine Diskussion wird geduldet. 'Sprache und Inhalt müssen im Unterbewussten weiter arbeiten'. Gegen das Ende der Sitzung gibt eines der Mitglieder mit eigenen Worten den Inhalt wieder des übersetzten Textes. Der deutsche Pfarrer des in Frage stehenden Dorfes kann als Hospitant den Sitzungen der Vereinigung beiwohnen. Im Verein mit dem Pfarrer der in Frage kommenden Gemeinden wird diese sogenannte Bibelstunde für die Mitglieder der Vereinigung geschaffen. Im Verein (im Einverständnis) mit dem Pfarrer wird der Tag der Sitzungen so angesetzt, dass er nicht mit den Sitzungen der 'Jungen Kirche' zusammenfällt. Nachdem die erste dieser Vereinigungen gebildet worden ist, wünscht die A.S.R., das Decanat möge einen romanischen Pfarrer Mittelbündens bezeichnen, der die Oberaufsicht über die Vereinigung inne hätte und gegenüber dem Decanat als Garant die Verantwortung übernehmen würde. Die A.S.R. schlägt diejenigen Pfarrer vor, die sie in sprachlicher Hinsicht als qualifiziert erachtet».⁹⁰⁾ Gangale â spunieu duas eadas igl evangeli digl Marcus: igls ons 1944/45 anzemen cun plevons e laics. Quegls texts en va-

⁸⁷⁾ Pled a cretta, p. 9s.

⁸⁸⁾ An den Vorsitzenden der Renania, p. 1ss.

⁸⁹⁾ Acziùn Sutselva Rumantscha

⁹⁰⁾ Anex da «An den Vorsitzenden der Renania», p. 1.

gnieus publitgieus agl «Figlet da la Sutselva»⁹¹⁾. Quella spunida cuntean betg igl antier evangeli. Da spinidas da Matieu a Marcus savainsa dil Rapport da la Lia Rumantscha.⁹²⁾ Matieu e ànc betga cato, Marcus â duna M. Gangale-Uffer avànt dus ons cato agl catalog da teaters da la Lia Rumantscha (sut «Gieus da Nadal per uffants»!!). Que Marcus por-scha betg igl madem text ca lez agl Figliet. Scha que text e spunieu avànt near suainter igl publitgieu e greav d'eruir. La si'ortografeia mi para easser ple datier da quella dad oz. Ear l'ortografeia da tetg⁹³⁾ e bi da schminar. La scripziùn savunda bi la grànda part da las reglas digl «Antruvidamaint», ple u mains consequentameing. Igl «Antruvidamaint» dumonda: «Nus scrivagn suvainter igls vigls texts sutsilvans. -tn⁹⁴⁾. P.s.: giuvantetna, ancarschadetna, vigliadetna a.a.a.»⁹⁵⁾ Igl pled «giuvantetna» vean duvro an Mc 10,20 a «malancarschadetna» an 16,10. Igl text e an mintga cass da datar anzacu trànter 1945 a 1949.⁹⁶⁾

Ortografeia

Igl evangeli digl Marcus mussa egn stadi da l'ortografeia sutsilvana avànt 1949. Igl idiom sutsilvan â gieu egn lùnga veia d'andirar tocen la si'ortografeia dad oz.⁹⁷⁾ Giuseppe Gangale e scodangir igl tat da l'ortografeia sutsilvana. El e sto an Sutselva da 1944 antochen 1949. Las normas ortograficas pigl rumàntsch da Schons earan bi tschantadas, dantànt ànc betga squitsheadas, lu e Gangale rivo agl Grischùn, a tut â antschiet danievmeing, cugl resultat da la schinumada «ortografeia da tetg», ca vala par Schons, Tumleastga a Mantogna a vean scretta davent

⁹¹⁾ Part da la Casa Paterna. Nr. 14(1944)–1(1945) àn piert igls tgapetels 1–6. 11 a 14–16 digl evangeli digl Marcus.

⁹²⁾ 1949/50, p. 8

⁹³⁾ Gangale scriva p.ex.: «jou» par «ju/eu» (an Tumleastga), «jö» (sen la Mantogna) a «jau/ia» (an Schons); «lia(c)» par «liac» (T a M) a «lia» (Sch); «dett(i)an» par «detian» (T a M) a «detan» (Sch).

⁹⁴⁾ Bonifazi â scret «-ütna», Calvenzano «-etna»; Mantogna a Tumleastga scrivàn «giuvantetna», cp. Rupp, 181.

⁹⁵⁾ p. 31, nr. 29.

⁹⁶⁾ Igl «Antruvidamaint» datescha digls 21–07–1949. Igl evangeli digl Marcus vean manziuno agl raport da la LR 1949/50.

⁹⁷⁾ Quella vean aplitgeada davent digl «Calender per mintga gi» nr. 33.

digl «Calender per mintga gi» 1954. Scriver sainz'ortografea vavevle e bunameing nunpussevel. Gnànca sch'ign scrivess igl antier text igl madem gi, fissan d'evitar variantas ortograficas digl madem pled. Talas savainsa constatar an las spunidas da la Bibla da Martin Luther, da Giachem Bifrun a da blears oters. Gangale è peia cugl sieus Marcus an bùna cumpagneia. Jou ve agl sieus manuscret curagieu me igls sbagls evidaints a betga las variantas ortograficas. Quellas datan pardetga da la lutga par l'ortografea sutsilvana.⁹⁸⁾ Marcus e bagn egn'amprova cugl ortografea da tetg. Igl text mussa dantànt c'igl e betga fatg cul *ortografea*: Tschearths plets drov'ign me an Schons, oters me an Tumleastga, near me sen la Mantogna.

Tge dialect sutsilvan â Gangale scret?

Quels da Schons gin «radir», cur ca quels da la Tumleastga gin «drir». Igl vearb «vuagiar» ancanuschan me quels da la Mantogna,⁹⁹⁾ cur ca quels da la Tumleastga gin «buagear» a quels da Schons «uagear». – Schizünd la sintaxa e betga la madema an tut las tres regiùns. Gangale fa savens diever da la spezialitad digl rumàntsch da Schons da prender oravànt igl subject sco pronom parsunal enclitic:¹⁰⁰⁾ «Alusch ha 'l el do ...», near: «Tge ha 'l igl Moses cumando...?» E quegl bi igl bàncrut da las fadeias ca stevan davò l'ortografea da tetg, parquegl c'igl dat nign *lungaitg* da tetg? – Gangale drova savens gest tals plets a talas furmas ca valan me an egnà suleta regiùn.¹⁰¹⁾ Probavel â el lieu far ancunaschaints quattras gest quels an l'antiera Sutselva.

⁹⁸⁾ Egn per exaimpels da variantas ortograficas agl Marcus da Gangale: «anvid'ign» spear «anvidign» (4,21). «lei» spear «leig» (5,21), «tgavaza» spear «tgavazza» (6,27s.), «tschantamains» spear «tschantamaints» (7,3; 7,5), «feavras» spear «fevras» (1,30s.), «malsàn» (1,32) spear «malzàn» (2,4), «Mareia Marlen» a «Mareia Marlenna» spear «Marei Marlenna» (15,40; 15,47; 16,1; 16,9), «getg» (2,24) spear «detg» (3,5). – Igl dat dantànt ear variantas ortograficas c'ân egn bùn sen: «Mussadar» vean duvro sco vocativ (10,17; 12,32), schiglioc vean scret «mussadar» (5,35). Igl num d'ign giuvnal a digl fegl digl Isac en igl madem. Gangale disfrantzgescha a scriva «Giatgan» (1,19) pigl giuvnal a «Giacob» (12,26) pigl fegl digl Isac.

⁹⁹⁾ Mc 15,43

¹⁰⁰⁾ Solèr, Schams, p. 138s.

¹⁰¹⁾ Egn per exaimpels: «danquiearan»/T (3,32), «saduviart»/T (7,35), «burameng»/Scharrans (8,3), «fainsa»/T (9,5), «daplei»/Daliègn (10,48), «stiteava»/Veulden (14,11), «da-

Spunida

Mintga spunida e ear egn interpretaziùn. Ella palainta peia anzatge digl spunider sez. Jou less mussar quegl cugls plets «*malcartaint*»¹⁰²⁾ e «*malcardientscha*»¹⁰³⁾: An la si' «Kulturwörterammlung» â Gangale proponieu «malcardientscha» pigl tudestg «Häresie»¹⁰⁴⁾. Quegl mussa ca «mal-» â tier Gangale grànda pesa; «nuncartaint» a «nuncardientscha» fissan betga stos fearms avunda. Par el satract'igl betga me da mancànza da cardientscha, mobagn da fòlza cardientscha. La si'santentzga da la cardientscha (veta interna religiosa) dils Sutsilvans¹⁰⁵⁾ e betga mains dira ca quella da la nuncardientscha digls carstgàns digl Nov Testamaint. – Igl spunider â la tendenza da far igl nosch ànc mender. Da «satanas» agl text original vean «giaval»¹⁰⁶⁾. Digl «spiert malmund» davainta «igl nosch» (1,23). Noca Jesus bagliafa da fòlzs Cristus a folzs profets ca vignan a far «miraclas», ligiainsa da «striigns» (13,22). Sch'ign savess disfrantzgear schi leavameing miraclas da striegns, vess Jesus siir bagliafo da tals.

Sco igl para e igl manuscret digl evangeli da Marcus me egn sboz¹⁰⁷⁾, ca fuss ànc sto da surluvrar. Gangale â betga gieu tains a peada da far quegl. La Bibla sutsilvana e rasto egn beal siemi. Igl sutsilvan viva ànc. Oz duainsa amprender ca la bilinguitad e betga me egn prievele ad egn anamitg da l'olma, mobagn ear egn schanza: Ir vei a nà trànter difaraints lungatgs schlargia igl orizont a gida dad ir ple afùns, ponderànt las nossas experientzgas.

madus»/TM (9,44s.). Malgrad ca Gangale drova savens igl vearb «radir» (Sch), â el egn predileziùn pigls plets da la Tumleatga, avàntut par quegls da Scharons / Farschno a pigl rumàntsch da Daniel Bonifazi, c'â spunieu 1601 egn catecissems taliàn.

¹⁰²⁾ Mc 9,19; 10,33; 16,16.

¹⁰³⁾ Mc 6,6; 9,24 a 16,14.

¹⁰⁴⁾ Felna 13–18, p. 7; Felna 15–16, p. 5 e «Häresie» curagieu an «Unglaube».

¹⁰⁵⁾ Varda remartgas 87 a 88.

¹⁰⁶⁾ «Giavel» / grec «diábolos» cumpara betg agl evangeli digl Marcus.

¹⁰⁷⁾ Sbagls nuncuragieus, largias, variantas da spunida ca statan egn spear l'otra, «[]» par variantas (p.ex.: 5,29; 6,43; 7,2; 7,14; 8,25), par plets ca vignan piert me da singuls manuscrets (p.ex.: 2,22; 9,46; 9,48; 10,7; – amblido 16,9ss.), par declaratzgùns aint igl text grec (p.ex. 5,41; 12,42), par explicatzgùns digl spunider (p.ex. 4,5; 4,10; 7,2; 8,26).

Literatura

(otra ca DRG e Handwörterbuch des Rätoromanischen)

- Figliet da la Sutselva* (igl amprem: *Figliet da Schons*) an la *Casa Paterna* 14, 1944; 16, 17, 19, 20, 25, 27, 30, 32, 33, 35, 47, 48, 1943; 1, 1946 cun la spunida da parts digl evangeli digl Marcus.
- G. GANGALE: *Antruvidamaint [agl lungaig sutsilvan]*, 1949.
- G. GANGALE: *Bericht über meine Sprachuntersuchungen im rätoromanisch-glotten Gebiet in den Jahren 1943–1949*, *Annalas da la Societad Retorumantscha* 109(1996), p. 27–48.
- G. GANGALE: *Memorandum davart la crisa linguistica della Sutselva*, *Annalas da la Società retorumantscha* 58(1944), p. 54–66.
- G. GANGALE: *Pled e cretta aint il Grischun rumauntsch*, 1944 (versiùn tudestga: «*An den Vorsitzenden der Renania, Chur*», scret cun la maschegna).
- G. GANGALE: *Rätische Kulturwörterammlung*, Felna 13–14, 1950, p. 1–16.
- G. GANGALE: *Über die rätische Kulturwörterammlung*, Felna 17–18, p. 1–16.
- TH. GARTNER: *Das Neue Testament. Erste rätoromanische Übersetzung von Jakob Bifrun, 1560. Neudruck, mit einem Vorwort, einer Formenlehre und einem Wörterverzeichnis versehen*, 1913.
- Ligia Romontscha, Rapport dal parsura* (S. LORINGETT) pigl onn 1948.
- Ligia Romontscha, Rapport dal parsura* (S. LORINGETT) 20 de mars 1949 tochen ils 19 de mars 1950.
- S. LORINGETT: *La Sutselva agl spievel digls 25 ons lungaigt naziunal*, 1965.
- C. MANI: *Giuseppe Gangale, renovader a disturbader*, La Pünt digls 28–11–1996, 5–12–1996, 12–12–1996 a 19–12–1996.
- TH. RUPP: *Lautlehre der Mundarten von Domat, Trin und Flem*, 1963.
- C. SOLÈR: *Romanisch im Domleschg*, 1988.
- C. SOLÈR: *Romanisch im Schams*, 1991.
- M. UFFER: *Giuseppe Gangale. Ein Leben im Dienste der Minderheiten*, 1986.

Ursi Tanner-Herter